

ΙΩΣΗΦ ΒΡΥΕΝΝΙΟΥ ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΕΡΓΑ ΚΡΗΤΙΚΑ

«*Βρυέννιος δὲ φωτὸς ἀπολαύτω, ὃν ἐκτόπως ἀποπροπιαζόμενοι ἡμῶν οἱ διάφοροι ἐν ταῖς παρ' αὐτοῖς βιβλιοθήκαις φρουροῦσι τέως ἀνέκδοτον*»

ΕΥΓΕΝΙΟΣ ΒΟΥΛΓΑΡΙΣ πρὸς Σαμουὴλ Οἰκοῦμ. Πατριάρχ. ¹

Παλαιόθεν γνωστὴ ἡ δρᾶσις καὶ ἡ ἀξία Ἰωσήφ τοῦ Βρυεννίου, ἐγένετο τελευταίως ἀντικείμενον εὐρυτέρας ἐξετάσεως ² ἢ μορφή καὶ τὰ γραπτὰ του φαίνεται ὅτι θὰ μελετηθοῦν ἀκόμη καὶ πᾶσα περὶ τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἔργου του πληροφορία προστιθεμένη εἰς τὰ ἐγνωσμένα θὰ βοηθήσῃ εἰς τὴν καλύτεραν γνῶσιν τῶν κατὰ τοὺς τελευταίους Παλαιολόγους χρόνων τῆς ἐπαπειλουμένης πτώσεως ³. Συνείδησις ὅλως ἰδιαίτερα ὁ μοναχὸς καὶ διδάσκαλος Ἰωσήφ, συνέδεσε τὴν ζωὴν καὶ τὸ ἔργον του πρὸς τὰς δύο ἑλληνικὰς μεγαλονήσους, τὴν Κύπρον καὶ τὴν Κρήτην. Τὰς πρὸς ἀμφοτέρας σχέσεις του ἐξητάσαμεν ἤδη καὶ ἐν συνεχείᾳ θὰ διαφωτίσωμεν διὰ τῆς δημοσιεύσεως σχετικῶν κειμένων. Σήμερον παρέχεται εἰς ἡμᾶς ἡ εὐκαιρία δημοσιεύσεως ἐκ τοῦ πατριακοῦ κώδ. *υμ'* δύο ἔργων τοῦ Βρυεννίου, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἐν προδῆλως ἐγράφη ἐν Κρήτῃ, τὸ δ' ἕτερον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐκεῖθεν ἀπέλασίν του (1401) μετὰ εἰκοσαετῆ διδασκαλίαν καὶ πατριαρχικὴν ἐξαρχίαν.

Περὶ τῆς ἐν Κρήτῃ διαμονῆς καὶ τῆς ἐκεῖθεν ἐξώσεως τοῦ Ἰωσήφ, δύναται νὰ ἴδῃ ὁ ἐπιθυμῶν τοῦτο πλείονα εἰς ὅσα ἐπὶ τούτῳ ἐγράψαμεν ⁴. Ἐδῶ μόνον ὑπενθυμίζω ὅτι ἐντύπως ἔχομεν τὸν Ἐξιτήριον λόγον αὐτοῦ ἐκ Κρήτης, ἐκδοθέντα ὑπὸ Εὐγ. τοῦ Βουλγάρεως ⁵, καὶ ἐπιστολὴν πρὸς Γιαννούλην Δὲ Σπίγαν, ἐπανεκδοθεῖσαν μετὰ βελτιώσεων παρ' ἡμῶν ⁶. Καὶ εἰς μὲν

¹ Ἐκκλ. Ἀλήθεια Β' 1 Σεπτεμβρ. 1882, σ. 749α.

² Ν. Β. Τομαδάκη, Ὁ Ἰωσήφ Βρυέννιος καὶ ἡ Κρήτη κατὰ τὸ 1400, ἐν Ἀθήναις 1947. Ἐκεῖ καὶ πᾶσα ἡ μέχρι τοῦ 1947 βιβλιογραφία.

³ Ὁ καθηγ. Φ. Κοκοουλές, κρίνων τὸ περὶ Βρ. βιβλίον μου, ἐπήρξε τὰς ἐκ τοῦ ἔργου τοῦ θεολόγου τούτου γνωστὰς λαογραφικὰς εἰδήσεις, περ. «Κρητικὰ Χρονικά», Β', 1948, σσ. 371 - 6.

⁴ Ἐνθ' ἄνωτ. 83 ἐξ. ἰδίᾳ σ. 106 ἐξ. ὅπου ἐξετάζονται τὰ περὶ ἐξόδου αὐτοῦ ἐκ Κρήτης.

⁵ Ἐν Λειψίᾳ 1784, ἐν Γ' τόμῳ τῶν Εὐρεθέντων σ. 34 ἐξ.

⁶ Ἐνθ' ἄνωτ. σσ. 131 - 132.

τὸν λόγον τὸν ἔξιτήριον ὁ Βρ. ὀμιλεῖ περὶ ἀποδημίας ἐκ Κρήτης, εἰς δὲ τὴν ἐπιστολὴν περὶ ἐξορίας· ὠμίλει δ' ἐν τῇ ἐπιστολῇ ἀσφαλέστερον ἢ ἐν τῷ λόγῳ (ὁ ὅποιος θὰ ἐτύγγανεν εὐρείας κυκλοφορίας) φοβούμενος τὴν λογοκρισίαν τῶν Ἑνετῶν ἠδυνάται νὰ χαρακτηρίσῃ τὰ πράγματα, οὕτω δὲ τὴν μὲν Ἑνετικὴν ἀριστοκρατίαν χεῖλει ἐπήγει, τοὺς δὲ διεφθαρμένους ἱερωμένους τῆς Κρήτης, τοὺς συνεργήσαντας εἰς τὴν ἐξορίαν τοῦ καὶ φθάσαντας μέχρι σημείου ὑποταγῆς εἰς τὸν πάπαν, κατηγορεῖ ἐπὶ πλεόν προέτρεπε τοὺς ὀρθοδόξους τῆς μεγαλοήσου ν' ἀπέχουν ἀπὸ τὴν κοινωνίαν τῶν τοιοῦτων ἱερωμένων.

Τύχη ἀγαθὴ ἔχομεν σήμερον καὶ ἄλλο μνημεῖον τῆς ἐν Κρήτῃ δράσεως, τῆς ἐκεῖθεν ἀπελάσεως καὶ τῆς μετὰ ταῦτα ἐν Κων/λει διαβιώσεως τοῦ Βρυννίου, *Λόγον πρὸς τοὺς Κρητας παραμυθητικόν*, ὃν περαιτέρω ἐκδίδω ἐκ τοῦ κώδ. υμ' τῆς Πάτμου. Τοῦ ἔργου πιστὸν ἀπόγραφον ἀπεστάλη εἰς ἐμὲ ὑπὸ τῆς Ἱ. Βασιλικῆς ταύτης Μονῆς¹. Ὁ Λόγος δ' οὗτος οὐ μόνον εἶναι μνημεῖον ἀπλότητος καὶ καλλιτελείας, ἀλλὰ καὶ πλείστας ὄσας περὶ τοῦ Βρυννίου παρέχει εἰς ἡμᾶς εἰδήσεις, ἢ ὅλως νέας ἢ ἐπικυρούσας ἢ ἀναιρούσας τὰς γνωστάς.

Καὶ πρῶτον μὲν περὶ πατρίδος² καὶ ἡλικίας³. Ρητῶς ὀνομάζει τὴν βασιλεύουσαν ὡς πατρίδα αὐτοῦ ὁ Βρ. «Τὸ τῆς πόλεως (=Κων/λεως) εἰς

¹ Καὶ ἐντεῦθεν εὐχαριστοῦμεν τοὺς κληρικούς τοῦ ἱεροῦ καθιδρύματος διὰ τὸ ἀπόγραφον τοῦ κώδικος. Ὁ κώδιξ ΥΜ' τῆς Πάτμου ἐγράφη τῷ 52^ο κθ' ἔτει [1421] χειρὶ Μιχαὴλ ἱερέως Καλοφρενᾶ, σύγκειται δ' ἐκ φύλλων 180. Πηρβλ. Πατριακὴ Βιβλιοθήκη ὑπὸ Ἰωάννου Σακελίωτος. Ἀθήνησιν 1890, σ. 199.

² Πατρίδα παρεδέχθημεν, Ἐνθ' ἄνωτ. σσ. 17-18, νῆσόν τινα μικράν, ἀποκρούσαντες τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τοῦτο δὲν φαίνεται νῦν ὀρθόν.

³ Ἐνθ' ἄνωτ. σ. 17, ἐδέχθημεν γεννηθέντα τὸν Βρ. περὶ τὸ 1340. Δὲν νομιζομεν ὅτι κατόπιν τῶν νέων μαρτυριῶν πρέπει νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ 1350, καὶ ἐὰν ἀκόμη τὸ ἐπιχείρημα ἡμῶν περὶ σχέσεων τοῦ Βρ. πρὸς τὸν μητροπ. Θεσσαλονίκης Νικόλαον Καβάσιλαν δὲν εὐσταθῇ, πηρβλ. Revue des Études Byzantines VI, 1948, σσ. 117-118. Ὅτι ὁ Νικόλαος Καβάσιλας οὐδέποτε ὑπῆρξεν ἀρχιερεὺς Θεσσαλονίκης, ἦδη ὑπεστήριξεν ὁ πατήρ S. Salaville A.A., Brevis notitia de Nicolao Cabasila ejusque liturgico-spirituali doctrina, «Ephemerides Liturgicae» Ρώμη 1936, σσ. 384-401 (ἔργα καὶ κρίσιν ὑπὸ A. Raes S.J. OCP 3, 1937, σ. 703) καὶ Nicolas Cabasila, Explication de la Divine Liturgie, Introduction et traduction de S. Salaville, A.A. «Sources Chrétiennes», Παρίσιοι 1943.

Ἡ ἀντίθετος ἄποψις, στηριζομένη εἰς γραφὴν τοῦ Minus τοῦ Φραντζῆ, PG 156, στ. 1036-7, ἐγένετο ἀσπαστὴ ὑπὸ ἄλλων καὶ τοῦ L. Petit. Ὅντως τὸ Minus φέρει τὴν ὁσιωτάτην Θωμαΐδα ὡς μεταβάσαν εἰς Θεσσαλονικὴν «Νικόλαον» τοῦ Καβάσιλα καὶ ἀδελφοῦ αὐτῆς ἀρχιερέως ἐκεῖσε ὄντος». Εἰς τὸν τόπον τοῦ χωρίου τούτου τὸ Majus ἔχει «Καὶ μετὰ τινα καιρὸν ἀπῆλθεν εἰς Θεσσαλονικὴν διὰ τὸ ἐκεῖσε εἶναι τὸν ἀδελφὸν αὐτῆς Καβάσιλαν ἀρχιερέα», Bon 139, PG 156, στ. 751, ὅπερ ὁ Ἱ. Β. Παπαδόπουλος (Teubner, σ. 142) ἐξέδωκε «... διὰ τὸ ἐκεῖσε εἶναι τὸν <Νεῖλον> Καβάσιλαν καὶ ἀδελφὸν αὐτῆς ἀρχιερέα». Ἐπομένως ἢ εἰς τὸ

ἔρημον ἐξορίζεσθαι βέλτιον ἢ τοῦναντίον; ἐκ τῶν νήσων εἰς τὴν ἡπειρον ἢ ἐντεῦθεν ἐκεῖσε; Ὅπου τις ἐκ πολλοῦ διψᾷ καὶ προσμένειν ἐφίεται ἢ ἔνθα δυσαρσετεῖται καὶ ἀπανάινεται... *Εἰς τὴν πατρίδα ἐκ τῆς ἀλλοτριᾶς ἢ εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν ἐκ τῆς ἐνεγκαμένης*; Εἰς τὴν πόλεων Πόλιν ἢ εἰς χωρίον ἀνώνυμον;»¹. Ἀλλοτρία καὶ ἀλλοδαπή, ὡς ὑπόδουλος εἰς τοὺς Ἐνετούς, εἶναι ἔδῳ ἡ Κρήτη. Ὡς πρὸς τὴν ἡλικίαν «Αὐτὸς δ' ὑπερβάς τὰ πενήτηντα ἔτη σπουδαῖον οὐδὲν οὐδὲ γενναῖον ἐπιδείξασθαι ἴσχυσα»². Τὴν ἔκφρασιν ταύτην συναντῶμεν καὶ εἰς ἄλλα ἔργα τοῦ Βρ. τῆς αὐτῆς ἐποχῆς³.

Ὡς πρὸς τὸν χρόνον διαμονῆς ἐν Κρήτῃ ἐπαναλαμβάνεται ἡ περὶ εἰκοσαετίας πληροφορία «καὶ ἀνεπίστως εἴκοσιν ἔτη πολιτευόμενος»⁴.

Ὡς πρὸς τὴν διαμονὴν ἐν Κρήτῃ⁵: «τῆς πόλεως ᾧκον αὐτὸ τὸ μεσαίτατον». Πόλις ἐνταῦθα βεβαίως εἶναι ὁ Χάνδαξ⁶ (Candia, Κρήτη ἄλλως)

Μίνυς τὸ Νικόλαος ἐγράφη ἀντὶ τοῦ Νείλος, ἡ ὁ Νείλος οὗτος ἐλέγετο πρὸ τοῦ ἱερωθῆναι Νικόλαος. Ὅπωςδῆποτε ἡ Θωμαῖς ἦτο μήτηρ «τοῦ σοφωτάτου Καβάσιλα Νικολάου» (οὐχὶ ἀρχιερέως) καὶ ἀδελφῆ τοῦ ἀρχιερέως Νείλου (πιθανὸν κατὰ κόσμον Νικολάου). Ἄν ὁ Νικόλαος, ἀνεπιὸς τῶν Καβασιλέων, οὐδέποτε ἀνήλθεν εἰς τὸν θρόνον, ἡ πρὸς αὐτὸν ἐπιστολὴ τοῦ Βρ., δύναται νὰ ἐγράφη καὶ μετὰ τὸ 1363, ἐπομένως οὐδεμίαν ἀποδεικτικὴν ἀξίαν ἔχει ὡς πρὸς τὴν ἡλικίαν τοῦ γράφοντος Ἰωσήφ Βρυννίου.

Οὐδεμίαν ἐξ ἄλλου ἀποδεικτικὴν ἀξίαν ἔχει ἡ αὐτῆ ἐπιστολὴ περὶ τῆς ἡλικίας τοῦ Νικολάου Καβάσιλα, παρὰ τὰ ἀντιθέτως σημειούμενα ἐν REB VI, 1948, σ. 118.

¹ Παρ. 456 - 457.

² Παρ. 483 - 484.

³ Τομαδάκης, Ἐνθ' ἄνωτ. σ. 16 - 17.

⁴ Πόθεν ἤρχετο καὶ πότε ἔληγεν ἡ εἰκοσαετία ἄλλο ζήτημα. Παλαιότερον ἐνομίζετο ὅτι ἡ εἰς Κρήτην ὑπηρεσία ἔπεται τῆς εἰς Κύπρον ἀποστολῆς (1407). Ἄλλ' εἰς τὴν παρ' ἡμῶν δημοσιευθεῖσαν (Ἐνθ' ἄνωτ. σσ. 133 - 138) ἐπιστολὴν πρὸς Ἰωάννην Συριανὸν ἐν Κρήτῃ διαμένοντα, λέγει ὁ Βρ. ὅτι δὲν ἦτο πρόθυμος νὰ μεταβῆ εἰς Κύπρον καὶ δι' ἄλλους λόγους καὶ διὰ τοῦτο: «ὥστε μὴ τοὺς ἀκούσοντας τοῦτο Λατίνους ὡς ἐπὶ τούτῳ σκοπῷ τὴν μακρὰν ἐκείνην πορείαν ἐποιησάμην, *συμβολόντας καὶ τὰ ἐν τῇ Κρήτῃ πραχθέντα μοι, ἐχθροὺς ἀσπόνδους ἑμαυτοῦ καταστήσαι, γινόμενους ὑπόπτους περὶ ἐμοῦ καὶ εἰς τὸ μετέπειτα*», Ἐνθ' ἄνωτ. σ. 133.

⁵ Περὶ ἧς μικρὸν σημείωμα τοῦ Μεγελάου Γ. Παρλαμά: Ὁ τόπος τῆς ἐν Κρήτῃ διαμονῆς Ἰωσήφ Βρυννίου περ. Κρητικὰ Χρονικὰ Β', 1948, σσ. 366-368, δεχομένου ὅτι ὁ ἐν Κρήτῃ ὑποτυπούμενος τόπος ὡς περιγράφεται ὑπὸ τοῦ Βρ. εἰς τὴν πρὸς Δε Σπίγαν ἐπιστολὴν του, εὐρίσκεται εἰς τὴν ἐπαρχίαν Πεδιάδος παρὰ τὸ χωρίον Σμάρι, ὅπου ἐπὶ ὑψηλῆς τοποθεσίας καλουμένης *Βουκολίδα* ναῖσκος τοῦ Ἀφέντη Χριστοῦ. Ἡ ἀξιόλογος αὕτη ἄποψις τοῦ Παρλαμά ἀφίγει ἀνερμήνευτον τὸ ἐν τῇ ἐπιστολῇ «ἀντὶ τῆς Ἀτρας» καὶ ἰδίᾳ τὸ πῶς εἰς τοιοῦτον ἐρημητήριον διαμένων ὁ Βρ. διώκει ἐπιτροπικῶς τὰ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κρήτης. Ἄν ἡ σύμπτωση εἶναι ἐπιτυχής, φαίνεται μᾶλλον ὅτι τὸ Σμάρι τῆς Πεδιάδος εἶχε σχέσιν πρὸς τὸν Δε Σπίγαν τοῦτον τὸν παραλήπτην τῆς ἐπιστολῆς, πιθανῶς φεουδάρχην τοῦ τόπου, καὶ ὅτι ἐκεῖ ἐφιλοξενεῖτο ἢ παρεθέριζεν ὁ Βρ.

⁶ «Ἐν τῷ Χάνδακι» (πόλει) λέγει ὁ Βρ. Τομαδάκης, Ἐνθ' ἄνωτ. σ. 132. Τὸ ὅτι Κρήτη ἐλέγετο (δημοδῶς μᾶλλον) ὁ Χάνδαξ, πολλὰ μαρτύρια.

ὅπου ἀσφαλῶς κατόκει ὁ Βρ. Ἐπειδὴ ὅμως οὗτος πολλαχοῦ ὁμιλεῖ περὶ ἐρήμου καὶ ἀγροτῶν, φαίνεται ὅτι συχνὰ παρέμενε καὶ εἰς μοναστήρια τῆς περιοχῆς. Οὕτως, ἐκτὸς τῶν ἤδη γνωστῶν πληροφοριῶν, σημειῶ ὅτι ἐν Κρήτῃ κατόκει «χωρίον ἀνώνυμον»¹ καὶ τῷ ἦτο δυσάρεστον «ἀγρόταις διόλου συνομιλεῖν»².

Περὶ τῶν αἰτίων τῆς ἐξώσεώς του ἐκ Κρήτης ὁμιλεῖ ὁ ἴδιος διὰ μακρῶν, διευκρινῶν ὅτι λόγοι καὶ οὐχὶ ἔργα ἦσαν τὰ κινήσαντα τοὺς κατηγορούς του. Καὶ ἐδοκίμασαν μὲν νὰ κατηγορήσουν αὐτὸν ἐπὶ *αἰσχροουργία* ἀλλ' ἀποτυχόντες «ἐπὶ τὸ ἀφανές καὶ ἀρχῆς ἀπτόμενον (=πολιτικόν) ἔγκλημα καταφεύγουσιν»³. Κατηγορήθη ὡς ὑβριστῆς τῶν Ἑνετῶν «ἠκούσαμεν λόγους ἀχρείους ἀπόντος ἐκείνου (τοῦ Βρ.)»⁴. Οἱ κατήγοροι ἦσαν ἀφανεῖς, ἐσκόπουν τὸν θάνατον ἢ τὴν ἐξορίαν του, ἢ κρίσις ἐγένετο ἐρήμην αὐτοῦ. Ἐὰν ἡ κατηγορία ἀπετύγχανεν, ὁ Βρ. θὰ καθίστατο πάντως ὑποπτος καὶ θὰ ἠναγκάζετο μόνος του νὰ φύγῃ ἐκ Κρήτης. Ἡ τοιαύτη τακτικὴ τῶν διαβολῶν καὶ ψευδῶν καταγγελιῶν διήρκεσεν ἐπὶ δέκα ἔτη, κατὰ τὰ ὁποῖα καὶ σύνοδοι συνεκροτήθησαν κατ' αὐτοῦ ἐκκλησιαστικά, καὶ πολιτικά συμβούλια συνεκλήθησαν. Ἄλλ' ἐκεῖνος ἐσιώπα μὲν διὰ τὰς κατηγορίας, ἤλεγχε δὲ τοὺς διώκτας του διὰ τὰς κακὰς τῶν πράξεις⁵. «Πᾶσαν παρανομίαν διήλεγχον καὶ πάση συνηγόρουν δικαιοσύνην»⁶. «Καὶ πολλάκις προὔλεγον ὅτι κἂν δέη με λιθοβοληθῆναι, τάληθές οὐ σιγήσω»⁷! Οἱ ἀντίθετοι ἤθελον νὰ τὸν ἐκβάλουν τοῦ μέσου «ὅτι δύσχερτος ἡμῖν ἐστι καὶ ἐναντιοῦται τοῖς ἔργοις ἡμῶν καὶ ὀνειδίζει ἡμῖν παραπτώματα νόμου καὶ ἐπιφημίζει ἡμῖν ἁμαρτήματα παιδείας ἡμῶν»⁸ διότι ἤλεγχε, φαίνεται, αὐτοὺς καὶ ὡς ἀγραμμάτους! «Ἐγένετο ἡμῖν εἰς ἔλεγχον ἐννοιῶν ἡμῶν. Βαρὺς ἐστὶν ἡμῖν καὶ βλεπόμενος»⁹! Αἰτία ἦτο ἡ κακία καὶ ὁ φθόνος. «Κἀμὲ τὸ χαλεπὸν τοῦτο θηρίον ὁ φθόνος τῆς Κρήτης ἀπέωσε. Μᾶλλον δὲ τοῦναντίον ἅπαν εἴπερ συνέβη παράδοξον ἦν, φημί δὴ τὸ μὴ διωχθῆναι με πρὸς τοῦ φθόνου καὶ ταῦτα τὴν Κρήτην οἰκοῦντα»¹⁰! Οἱ μισοῦντες αὐτὸν ἦσαν ὀρθόδοξοι «παρ' ἐνίων δὲ ὁμοπίστων ὡς βδελυκτὸς μισοῦμαι καὶ ἀποτρόπαιος»¹¹. Ἄλλ' ἐκεῖνος προετίμα καὶ ὑπέμενε τὸ μῖσος χάριν τοῦ Χριστοῦ. Ἡδύνατο βεβαίως νὰ συμβιβασθῇ πρὸς τοὺς διώκτας του «καὶ τὴν πίστιν μεταμεῖψαι ἢ συνευδοκεῖν τοῖς τὰ φαῦλα πράττουσιν ἀναιδῶς ἢ κἂν γοῦν σιγᾶν τάληθῆ»¹². Τότε δὲν θὰ ἐξεδιώκετο τῆς Κρήτης. Ἀλλὰ δὲν ἐθεώρει «ἄμοιρον μισθοῦ κἂν ἀπλῶς καὶ ἀκούσιον ἦν ἔμοι τὸ διωχθῆναι»¹³. Ὁ βίος του ἦτο θεάρεστος, μολοντί ὡς ἄνθρωπος ὁ Βρ. ἦτο ἁμαρτωλός¹⁴.

¹ Παρ. 457.² Παρ. 460.³ Παρ. 78 ἐξ.⁴ Παρ. 100 - 104.⁵ Παρ. 104 ἐξ.⁶ Παρ. 362 - 363.⁷ Παρ. 364.⁸ Παρ. 109 - 111.⁹ Παρ. 112 - 113.¹⁰ Παρ. 408 - 410.¹¹ Παρ. 258 - 259.¹² Παρ. 275 - 276.¹³ Παρ. 361 - 362.¹⁴ Παρ. 118.

«πράττων διετέλει τὰ τῷ Θεῷ και τῇ ἐξουσίᾳ ἀρέσκοντα»¹. Οἱ Κρητες «και ζῆν με παρ' ὑμῖν και τιμᾶσθαι ἐβούλεσθε»². Ἐπιπλήρωσε ὁ φθόνος και ἐπηκολούθησε ἡ ἐξορία. «Πλήν οὐκ ἐξορίαν ὑπέστην μόνον ὡς τισιν ἔδοξε, ἀλλὰ σὺν ταύτῃ και ἕβρεις ἀπείρους και φρουρὰν και ναγάριον και πρὸς τούτοις ἐπτάμηνον κακοχίαν και ἀπογύμνωσιν τῶν ἐμῶν και θανάτους μυρίους»³. Ἐφυλακίσθη ἐπομένως, ἀπώλεσε τὴν περιουσίαν του, και ἐπεβίβασθη νύκτωρ πλοίου. «Κατ' ἐκείνην τὴν νύκτα καθ' ἣν τῆς νηὸς ἐπέβη ἀναγόμενος ἐκ τῆς Κρήτης»⁴ παρεκάλεσε τὸν Θεὸν νὰ τῷ δώσῃ τὸν θάνατον, ἀλλ' εἰς μάτην. Περὶ τοῦ ναυαγίου δὲν ἔχομεν πληροφορίαν πῶς ἀκριβῶς ἔτυχε. Ὅτι ὅμως οἱ Ἑνετοὶ δὲν μετέβησαν προσωπικὴν βίαν, ἐκτὸς τοῦ περιορισμοῦ, κατὰ τοῦ μεγάλῃ ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ λαοῦ ἀσκούντος Βρ., φαίνεται ἀπὸ τὸ ἴδιόν του παράπονον «αὐτὸς οὐδὲ ῥάπισμα ἢ ἔμπτυσμα ἐν ὑπὲρ αὐτοῦ (τοῦ Χριστοῦ) ὑπομείνας ἐπιδειξάι δυνήσομαι»⁵!

Ποία ὑπῆρξεν ἡ ἐντύπωσις ἐν Κρήτῃ ἐκ τῆς ἐξώσεως; «Ὅτι ἀδίκως τῶν τῆς Κρήτης καλῶν ἀπεστέρημαι, ἐλεοῦντές με τῆς τσοαύτης ζημίας οὐκ ἀπεικῶτως λυπεῖσθε»⁶. Καὶ περαιτέρω: «Οἶδα τοὺς ὀδυρμούς ὑμῶν, και τοὺς ὀχετοὺς τῶν δακρῶν οὕτως ἐπίσταμαι, ὡς ἂν εἰ συμπαρήμην ἐκάστῳ ὑμῶν. Ἄλλ' ἄχρι τούτου, μὴ περαιτέρω. Ἐπὶ ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν μὴ ἐπ' ἐμὲ κλαίετε»⁷! Καὶ ἀλλαχοῦ «ὑμῶν μὲν ὑπερβαλλόντως τὸ πάθος τῆς λύτης ἀψάμενον οἰμωγῶν μέχρι και δακρῶν ἐχώρησε, λογιζομένων, πῶς πάντων εὐπραγούντων»⁸ μόνος δεινὰ πέπονθα»⁹. Ἡ παραγγελία εἶναι ρητὴ «τοῖς τὰς συνεισάκτους ἔχουσι μὴ συγκοινωνῆτε»¹⁰. Τοῦτο ἤρκει διὰ νὰ τιμωρήσῃ ὁ Βρ. τοὺς ἐχθροὺς του μακρόθεν. Ὡς πρὸς ἑαυτόν, πληροφορεῖ τοὺς Κρητας, ὅτι «ἀνέσει και δόξῃ τὸν βίον παρέρχεται»¹¹. Ἐκ τῆς ἐν τῇ μεγαλονήσῳ «ἀδιαφορίας εἰς τὸ τῆς Θεῆς Σοφίας διδασκαλεῖον ὑπέστρεψε. Ἀπὸ κοσμικῶν κυμάτων εἰς ὄρμον προσωρμίσθη γαλήνιον...»¹². Ἡ πληροφορία αὕτη εἶναι σημαντικὴ, ἀφοῦ γνωρίζομεν ὅτι τὰ διδασκτικά του βιβλία, ἔνδεκα τὸν ἀριθ-

¹ Παρ. 128 - 129.

² Παρ. 516 - 517.

³ Παρ. 417 - 419.

⁴ Παρ. 498 - 499.

⁵ Παρ. 497 - 498.

⁶ Παρ. 439 - 440.

⁷ Παρ. 466 - 469.

⁸ Ὅστε τὴν ἐξωσιν ὑπέστη μόνον ὁ Βρ. χωρὶς νὰ ἐνοχληθοῦν οἱ ἐντόπιοι ὀρθόδοξοι.

⁹ Παρ. 471 - 472.

¹⁰ Παρ. 525 - 526.—Περὶ τοῦ ζητήματος τῶν συνεισάκτων ἐν Κρήτῃ, Τομαδάκης, Ἐνθ' ἄνωτ. σσ. 108 - 111, ὅπου αἱ λοιπαὶ ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Βρ. μαρτυροῦνται.

¹¹ Παρ. 492.

¹² Παρ. 432 - 434.

μόν, ἀφῆκεν εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν διὰ τῆς διαθήκης του¹. Καὶ περαιτέρω λέγει, ὅτι προτιμᾷ «ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ πολυτρόπως δοξάζεσθαι· σοφοῖς συνοικεῖν διὰ βίου ἢ ἀγρόταις διόλου συνομιλεῖν»². Καὶ ἐρωτᾷ «τὸ τῆς πόλεως (Κων/λεως) εἰς ἔρημον (Κρήτην) ἐξορίζεσθαι βέλτιον ἢ τοῦναντίον; ἐκ τῶν νήσων εἰς τὴν ἡπειρον ἢ ἐντεῦθεν ἐκεῖσε; Ὅπου τις ἐκ πολλοῦ διψᾷ καὶ προσμένειν ἐφίεται καὶ ἀπαναίνεται;»³.

Τὸ ἕτερον τῶν γραπτῶν τοῦ Βρ. «Ἐρώτησις τῶν ἀπὸ Κρήτης τινῶν ἱερέων περὶ τοῦ παντὸς παρελεύσεως» δεικνύει ὅτι ἀνέκλυτον ἐν τῇ μεγαλονήσῳ καὶ ζητήματα τοιαῦτα, ἀπαιτοῦντα λύσιν. Ὁ Βρ. δὲν προβάλλει ἴδια ἐπιχειρήματα, ἀλλ' ὡς συνήθως πράττουν οἱ θεολόγοι τῆς ἐποχῆς του, προβάλλει τὴν αὐθεντείαν τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας⁴.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Β. ΤΩΜΑΔΑΚΗΣ

¹ Ἀ θ. Πα πα δ. Κ ε ρ α μ έ ω ς: *Varia Graeca Sacra*, Πετρούπολις 1909, σσ. 295 - 296. Τ ω μ α δ ά κ η ς, Ἐνθ' ἄνωτ. σ. 33. Π ε ρ ι τοῦ Βρ. ὡς διδασκάλου ὄρα καὶ ὅσα ἐσημείωσεν ὁ V. L a u r e n t εἰς τὴν Εἰσαγωγὴν τοῦ P. T a n n e r y, *Quadrivium de Georges Pachymère*, Rome 1940 (*Studi e Testi* 94) σσ. XVII - XXIV.

² Παρ. 460.

³ Παρ. 452 - 454.

⁴ Π ε ρ ι τοῦ Βρ. ὡς θεολόγου γίνεται πολλαχοῦ λόγος εἰς τὸ βιβλίον P. H i l d e b r a n d B e c k O.S.B., *Vorschung und Vorherbestimmung in theologischen Literatur der byzantiner*, Roma 1928 (*Or. Chr. Analecta* 144), ἰδίᾳ ἐν σσ. 129 - 131 κ.ά.

ΙΩΣΗΦ ΒΡΥΕΝΝΙΟΥ

355α Ἐρώτησις τῶν ἀπὸ Κρήτης τινῶν ἱερέων περὶ τοῦ παντός παρελεύσεως.

Ἀξιῶ σε, πάτερ, εἰπέ μοι ἐν τῇ συντελείᾳ τῶν αἰῶνων μετὰ τὴν κοινὴν τῶν ἀνθρώπων ἀνάστασιν καὶ τὴν δευτέραν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν, πᾶσα ἢ κτίσις αὕτη ἢ ὀρωμένη ἔσται πάλιν ἢ καθάπαξ οἰχθήσεται; οἱ γὰρ πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων, ὡς οὐδὲ σὲ τοῦτο λέληθεν, ἵνα μὴ πάντες εἶπω, ἀπολέσθαι πᾶσαν ἐλπίζουσι ἤγουν πάντα τὸν οὐρανὸν σὺν πάσῃ τῇ γῆ ἀφανισμῶ τελείῳ παραδοθῆναι. Ἐχουσί τε συνηγόρους πρὸς τοῦτο πολλοὺς μὲν καὶ ἄλλους, μάλιστα δὲ τὸν προφήτην Δαυὶδ λέγοντα «κατ' ἀρχὰς σὺ, Κύριε, τὴν γῆν ἐθεμελίωσας καὶ ἔργα τῶν χειρῶν σου εἰσιν οἱ οὐρανοί· αὐτοὶ ἀπολοῦνται...». Καὶ αὐτὸν τὸν Σωτῆρα Χριστὸν ἀποφηνάμενον, ὅτι «ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φέγγος αὐτῆς | καὶ οἱ ἀστέρες πεσοῦνται ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ» καὶ «ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσεται οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσιν». Ἐκεῖνοι μὲν οὕτω δοξάζουσιν ἐντεῦθεν, ἢ οὐκ οἶδ' ὅθεν, κινούμενοι· σοὶ δὲ τί πρὸς ταῦτα δοκεῖ; Μᾶλλον δὲ τίς ἐστιν ἢ ἐν τούτοις ἀλήθεια; Δίδαξόν με μαθεῖν ἐπειγόμενον.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τοῦτο ζήτημᾶ ἐστιν ἐν τῶν μεγάλων, ἀγαπητέ. Διὰ τοῦτο καὶ γὰρ ἡ πέμπτη τῶν οἰκουμενικῶν συγκεκρότηται σύνοδος καὶ πάντας τοὺς τὰ αὐτὰ φρονοῦντας ἐκείνῳ ἀνεθεμάτισε. Τοῦτο περιλήρημα Ὁριγένους ἐστὶ τοῦ ἁδαμαντίνου, ὃς ἐφλνάρει προὔπαρξιν καὶ ἀποκατάστασιν, ὃν ἡ ἁγία σύνοδος ἀνεθεμάτισε λέγοντα ὅτι ἐν τῇ συντελείᾳ τῶν αἰῶνων πᾶσα ἢ κτίσις ἀναλύσει | εἰς τὸ μὴ ὂν καὶ ὥσπερ ἄρα ὑπῆρχε πρὸ τοῦ γενέσθαι ἐν τῷ Θεῷ, οὕτω πάλιν ἀποκαταστήσεται ἐν αὐτῷ τῷ Θεῷ καὶ μόνος μενεῖ Θεός, τὰ δὲ πάντα οἰχθήσεται. ἀλλὰ ταῦτα μὲν αἰρετικῶν εἰσιν ἔμετοι καὶ ναυταί. Τῇ δὲ τῶν ὀρθοδόξων Ἐκκλησίᾳ τοῦναντίον ἅπαν δοκεῖ. Ὅτι γέγονε μὲν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος ἅπαντα εἰς τὸ εἶναι διὰ τὸν ἀνθρώπον· διὰ δὲ τοῦ ἀνθρώπου

8 Ps. 101,26-27. 11 Math. 24,29. 12 Math. 24,35.

21 λέγοντας cod.

παράβασιν ὑπόκεινται πάντα φθορᾶ, ἀλλὰ φθορᾶ προσκαίρω, οὐκ ἀπώλεια
 οὐδ' ἀφανισμῶ παντελεῖ. Ἀλλαγῆσεται γὰρ πάντα, τοῦτέστιν ἀλλοιωθήσεται
 ἀπὸ τοῦ εἶναι φθαρτὰ καὶ τρεπτὰ εἰς τὸ εἶναι ἄφθαρτα, ἄτρεπτα καὶ ἀνά-
 30 λωτα, ὥσπερ ἄρα καὶ ὁ δι' ὃν ταῦτα συνέστη, ὁ ἄνθρωπος. Καὶ τοῦτο καὶ οἱ
 356β τῆς Παλαιᾶς προφητῆται καὶ οἱ τῆς Νέας | Διαθήκης διδάσκαλοι σαφῶς διδά-
 σκουσι. Ὁ μὲν γὰρ τῶν προφητῶν φησιν «ἔσται ὁ οὐρανὸς καινὸς καὶ ἡ γῆ
 καινὴ». Ὁ δὲ «ἔστησεν αὐτὰ εἰς τὸν αἰῶνά» τοῦτέστι κατὰ τοῦτον ὄροντα
 καὶ φθειρόμενον «καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος» ἦτοι κατὰ τὸν μέλλοντα
 35 ἐκεῖνον καὶ ἀδιάρρηστον. Εἶτα τὸ ἀμετάπτωτον εἶναι τὴν τούτων στάσιν δει-
 κνύς, ἐπάγει «πρόσταγμα ἔθετο καὶ οὐ παρελεύσεται». Καὶ ταῦτα μὲν οἱ
 προφητῆται.

Ταῦτά δὲ τούτοις οἱ τῆς Ἐκκλησιαίς φωστήρες δοξάζουσι. Τούτων
 γὰρ ὁ μὲν Χρυσόστομος Ἰωάννης ἐν ὁμιλίᾳ πεντεκαιδεκάτῃ τῆς πρὸς
 40 Ῥωμαίους ἐπιστολῆς, ἐξηγούμενος τὸ τοῦ μακαρίου Παύλου ῥητὸν τὸ λέγον
 «Τῇ γὰρ ματαιότητι ἡ κτίσις ὑπετάγη οὐχ ἑκοῦσα ἀλλὰ διὰ τὸν ὑποτάξαντα
 357α ἐπ' ἐλπίδι· ὅτι καὶ αὐτὴ | ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς
 φθορᾶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ». Τοῦτο γοῦν
 ἐξηγούμενος, οὕτω φησί· «τῇ ματαιότητι ἡ κτίσις ὑπετάγη ἀντὶ τοῦ φθαρτῆ
 45 γέγονε· τίνος ἔνεκεν καὶ διατί; διὰ σὲ τὸν ἄνθρωπον· ὅτι δὲ καὶ ὁ οὐρανὸς
 μετὰ τῆς γῆς παλαιούμενος, πρὸς τὴν ἀμείνω λήξιν ὕστερον μεταστήσεται,
 ἄκουσον τοῦ προφήτου λέγοντος· «κατ' ἀρχάς, Κύριε, τὴν γῆν ἐθεμελίωσας
 καὶ ἔργα τῶν χειρῶν σου εἰσιν οἱ οὐρανοί· αὐτοὶ ἀπολοῦνται, σὺ δὲ διαμέ-
 νεις· καὶ πάντες ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσονται καὶ ὡσεὶ περιβόλαιον ἐλίξεις
 50 αὐτοὺς καὶ ἀλλαγῆσονται». καὶ Ἡσαΐας τὰ αὐτὰ ἐμφαίνων ἔλεγεν· «ἐμβλέ-
 ψατε εἰς τὸν οὐρανὸν ἄνω καὶ εἰς τὴν γῆν κάτω· «ὅτι ὁ οὐρανὸς ὡς καπνὸς
 357β ἔστερεώθη ἡ δὲ γῆ ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσεται | οἱ δὲ κατοικοῦντες αὐτὴν
 ὥσπερ ταῦτα ἀπολοῦνται». Εἶδες πῶς ἐδούλευσε τῇ ματαιότητι ἡ κτίσις καὶ
 πῶς ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς φθορᾶς; Ὁ μὲν γὰρ φησιν «ὡς ἱμάτιον ἐλί-
 55 ξεις αὐτοὺς καὶ ἀλλαγῆσονται· ὁ δέ, «οἱ κατοικοῦντες αὐτὴν ὡς ταῦτα ἀπο-
 λοῦνται», οὐ παντελεῖ λέγων ἀπώλεια, οὐδὲ γὰρ οἱ κατοικοῦντες αὐτήν, τοῦ-
 τέστιν οἱ ἄνθρωποι, τοιαύτην ὑποστήσονται, ἀλλὰ τὴν πρόσκαιρον· καὶ δι'

32 Is. 65,17. 33 Ps. 148,6. 36 Ps. 148,6. 41 Rom. 20-21.
 47 Ps. 102,25-27 (=He. 1,10-12). 50 Is. 8,21-22. 51 Is. 51,6
 54 Ps. 102. 55 Is. 51,6.

27 ἀπώλεια cod. 32 ἔστιν ὁ cod. 35-36 δεικνύς cod. 53 ἐδήλωσε cod.

αυτῆς ἐπὶ τὴν ἀφθαρσίαν μεταστήσονται. Ὡσπερ οὖν καὶ ἡ κτίσις ἄπερ
 60 λέγει σαφῶς «τί λέγεις» φησὶν «κακῶς ἔπαθε διὰ σέ καὶ φθαρτὴ γέγονεν ἡ
 κτίσις; ἀλλ' οὐδὲν ἠδίκηται· καὶ γὰρ ἀφθαρτός ἐστι διὰ σέ πάλιν». Τοῦτο γὰρ
 ἐστὶ τὸ ἐπ' ἐλπίδι.

— Εἰπέ δὴ ποία ἐλπίδι.

358α — Ὅτι καὶ | αὐτὴ ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται.

65 — Τί ἐστὶ «καὶ αὐτὴ».

— Οὐχὶ σὸν μόνος· ἀλλὰ καὶ ὅσα ἐστὶ καταδεέστερα καὶ οὐ μετέχει λογι-
 σμοῦ οὐδὲ αἰσθήσεως καὶ ταῦτα σοὶ κοινωνήσεται τῶν ἀγαθῶν ἐλευθερω-
 θήσεται γὰρ φησὶν ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς τοῦτέστι οὐκ ἔτι ἐστὶ
 φθαρτὴ. ἀλλ' ἀκολουθήσεται τῇ τοῦ σώματος εὐμορφίᾳ τοῦ σοῦ· ὥσπερ γὰρ
 70 γενομένου φθαρτοῦ γέγονε καὶ ἐκείνη τοιαύτη, οὕτως ἀφθάρτου καταστάτως,
 καὶ αὐτὴ ἔφεται πάλιν· ὥσπερ οὖν καὶ δεικνύς ἐπήγαγεν εἰς τὴν ἐλευθερίαν
 τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ τοῦτέστι διὰ τὴν ἐλευθερίαν. Καθ' ἄπερ γὰρ
 74 πατρικῆς καὶ αὐτὴ συναπολαύσει τῶν ἀγαθῶν, οὕτω καὶ ἡ κτίσις φησί. οὕτω
 358β | καὶ πατέρες ποιῶσι τοῦ υἱοῦ μέλλοντος ἐπὶ ἀξιώμασι φαίνεσθαι καὶ τοὺς
 δούλους λαμπροτέραν ἐνδύουσι στολὴν εἰς τὴν τοῦ παιδὸς : δόξαν ὥσπερ οὖν
 καὶ ὁ Θεὸς τὴν κτίσιν ἀφθαρσίαν περιβαλεῖ εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης
 τῶν τέκνων».

Καὶ ταῦτα μὲν κατὰ λέξιν οὕτω διηγεῖται ὁ τὴν γλῶτταν χρυσοῦς· ὁ δὲ
 80 Θεολόγος Γρηγόριος ἐν τῷ λόγῳ οὗ ἡ ἀρχὴ «Χθὲς τῇ λαμπρᾷ τῶν Φώτων»,
 ἐν λόγῳ δευτέρῳ τῆς νέας δεκαλόγου, παντὶ παραινεῖ ὀρθοδόξῳ οὕτω πιστεῦ-
 ειν. Λέγει· «πίστευε τὸν σύμπαντα κόσμον, ὅσος τε ὄρατός καὶ ὅσος ἀόρατος,
 84 ἐξ οὐκ ὄντων παρὰ Θεοῦ γενόμενον καὶ προνοία τοῦ ποιήσαντος διοικούμε-
 359α ὄντως. Τούτου ἐν τῇ «εἰς τοὺς ψαλμοὺς | ἐξηγήσει» λέγει πρὸς τὸν Θεόν
 «Σὺ μόνος, ὦ Δέσποτα, τὸ ἀττίδιον ἔχεις, ἅτε Θεὸς ὢν· οἱ δὲ οὐρανοὶ εἰ καὶ
 μέγα τι καὶ ἐξαιρετικὸν ὑπάρχουσι κτίσμα, ἀλλ' ὅμως καὶ αὐτοὶ ὑποβληθή-
 90 σονται φθορᾷ, ἡ δὲ φθορὰ αὕτη γενήσεται αὐτοῖς εἰς ἀνακαινισμόν· ἐλιχθή-
 σονται γὰρ εἰς βέλτιον σχῆμα μεταβαλλόμενοι· εἰ δέ τις προβάλλεται τὸ ὁ
 ἥλιος σκοπισθήσεται καὶ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσεται, οὐκ αὐτὸν ἐκεῖ-
 νον, ὅποῖος ἂν εἴη, δεξόμεθα ἐξηγητήν, ἀλλὰ τοὺς τῆς Ἐκκλησίας εἰσηγη-
 τὰς. Τί οὖν φασὶν ἐξηγούμενοι ταῦτα οἱ θεῖοι ἐξηγηταί, πρόσχεες· ὁ ἥλιος
 σκοπισθήσεται οὐκ ἀφανιζόμενός ἀλλὰ νικώμενος τῷ φωτὶ τῆς παρουσίας

59 διὰ τοῦ εἰπεῖν ὡς ταῦτα πα in marg. inf. 60 γέγονε cod. 66 καταδέ-
 στεςον cod. 73 τρέφων cod. 76 ἐνδύη cod.

359β αὐτοῦ καὶ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ | παρέλ-
95 θωσι, τουτέστι τὰ πεπηγότα ταῦτα καὶ ἀκίνητα εὐκολώτερον ἀφανισθῆναι ἢ
τῶν λόγων τῶν ἐμῶν τι διαπεσεῖν» ἀκούεις;

Ὡστε οὕτω χρῆ νοεῖν τὰς γραφὰς καὶ ταύτας πιστεύειν ὡς οἱ διδάσκα-
λοι βούλονται, οὐχὶ δὲ στοιχεῖν τῇ ἰδίᾳ συνέσει καὶ περισυρθεσθαι ταῖς ἐνίω
ἀπάταις καὶ ματαιότησιν. Ἀμετάπτωτος γὰρ ἡ θεία βουλή καὶ ὁ θεῖος προ-
100 ορισμὸς ἀπαράτρεπτος.

232α **Τοῦ αὐτοῦ πρὸς τοὺς αὐτοὺς [Κρητας] παραμυθητικὸς.**

Τοῖς ἐν Κρήτῃ ἐν Θεῷ πατρὶ ἠγαπημένοις μοι καὶ ἐν Κυρίῳ Ἰησοῦ
φίλοις καὶ ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀδελφοῖς, Ἰωσήφ μοναχὸς ὁ Βρυέννιος σωτη-
ρίαν, ἣν ἡ πανταγία τριάς τοῖς ταύτῃ γε πειθαρχοῦσι δωρεῖται.

5 Ὑγιαίνω ὑμῖν καὶ αὐτὸς καὶ διάγω, τοῦ Θεοῦ χορηγοῦντος, ὡς ἂν
αὐτοὶ εὐξοισθε. Τὸ γὰρ τῶν τοῦ παρόντος βίου κινδύνων ἀπαλλαγένητα ζῆν
ἐν λόγοις καὶ πρὸ τῶν λόγων τῷ τοῦ Θεοῦ ζῶντι Λόγῳ διὰ τῆς ἐκείνου ἐνοῦ-
σθαι χάριτος, νῦν μὲν ἐκείνῳ διαλεγόμενον, νῦν δὲ ὑπὲρ αὐτοῦ τοῖς ἄλλοις,
εὐδαίμονά μοι καθίστησι τὸν βίον καὶ πάσης μεστὸν εὐφροσύνης· δι' ὃ
10 μέντοι γινώσκω ἐπὶ τῇ ἐμῇ ἀναχωρήσει λυπουμένους ὑμᾶς καὶ ἀσχάλλοντας.

233α Ἀδελφικῶς καὶ φιλαλήθως λοιπὸν δεῖν ᾗθήτην περὶ τῶν συμβάντων | ὡς ἐν
τύπῳ τινὰ ὑμῖν διελθεῖν, οἷς δήπου προσσχόντες τὸν νοῦν καὶ παρακληθέν-
τες, τὸ πολὺ τῆς ἀθυμίας ἀπόθεσθε· ἐπεὶ καὶ αὐτὸς ἐν τούτοις ἐπεικῶς χαίρω
ὡς κατὰ χρέος. Τοῦτο γὰρ θέλημα Θεοῦ πάντα χριστιανὸν ὑπὲρ τοῦ καλοῦ
15 πάσχοντα χαίρειν οὐ μὴν λυπεῖσθαι, καὶ ὑπερέχεθαι τοῖς ἐπηρεάζουσιν, οὐκ
ἐπαρᾶσθαι τι, εἰ μέλλει μὴ πάντῃ τῆς σωτηρίας διαμαρτεῖν. Ἐγὼ δὲ εἰ καὶ
δεινὰ πέπονθα, καὶ ἃ οὐδεὶς προσεδόκησεν ἴσως καὶ τῶν πραττομένων μοι
τῆς ἀντιμισθίας, ἐκ διαμέτρου ἀλλὰ καὶ πρὸ τοῦ καὶ μετέπειτα, σφόδρα
πεπληροφόρημαι ὡς πάντες ἀνέκαθεν οἱ τοῦτ' ἔργον τιθέμενοι, τὸ πολλοὺς
20 ὠφελεῖν, πειρασμοῖς περιέπεσον καὶ ὡς δεῖ φορτικοὶ τοῖς μὲν ἀνοήτοις οἱ
σώφρονες, τοῖς δ' ἁμαρτωλοῖς οἱ σπουδαῖοι καὶ τοῖς σιγελλοῖς οἱ ὀρθοί.

233β Ταύτῃ τοι καὶ τῶν γενομένων εἰς πάντας, ὡς πέφυκε, προϊόντων καὶ
ἐπ' ἐμέ, ζηλοῦντά πως ἐκείνου. Οὐ χρῆ ἐν τούτῳ ταράττεσθαι τοὺς ἐχέ-
φρονας. Ὡς γὰρ αἰσχρὸν ἐστὶ τῷ ἀθλητῇ ξενίζεσθαι εἰ ἀνθίσταται ὁ ἀντί-
25 παλος, τῷ ἱατρῷ εἰ πεπύρεχεν οὗτος, καὶ τῷ κυβερνήτῃ εἰ ἀντίπνοια γέγο-

10 ἐπὶ τῇ ἐμῇ ἀναχωρήσει) supplevi, codice corrupto. 20 - 21 φορ(τικοί, οἱ
σώφρονες) supplevi.

νεν, οὕτω καὶ τῷ χριστιανῷ εἰ πειρασμὸς ἐπέλθοι θαυμάζειν ἀδιανόητον. Οὐκ ἔστι γὰρ ὅτε οὐ παρνευστήσασιν τοῖς ἀγαθοῖς οἱ πονηροί, καὶ ὡς ἐναντίοις αὐτοῖς ἀντιμάχονται. Εἶτα, ὁ μὲν Θεὸς ἀθάνατος ὢν οὐ δυσχεραίνει ἐν τοσοῦτοις αἰῶσι τοσοῦτων καὶ τοιούτων κακοποιῶν ἀνεχόμενος· προσέτι
 30 δὲ καὶ προνοεῖται τούτων παντοίως· ἡμεῖς δ' ὅσον οὕτω τελευτῶν μέλλοντες ἀπαγορεύσομεν ἤδη καὶ πρὸς τρεῖς ἢ καὶ δέκα τοιούτους δυσχερανοῦμεν; καὶ ταῦτα τῶν αὐτῶν ἐν πολλοῖς οὐ δεύτεροι; οὐδαμῶς, ἀλλὰ τὰς μὲν ἐκεί-
 234α νων | ὕβρεις ἐπαίνοις συγχροῖς, τὰς δὲ γε κατάρας ἀμειψόμεθα ταῖς πρὸς τὸ θεῖον εὐχαῖς. Εἰ γὰρ καὶ ἀχαριστία τὰς εὐεργεσίας ἡμείψαντο, τῆς μὴ
 35 ἀποδοῦναι «κακὸν ἀντὶ κακοῦ» ἐντολῆς καὶ πρὸ ταύτης τῆς «εὐχεσθαι ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς καὶ διωκόντων» καλὸν κἀντιᾶθα μνησθῆναι. Τί δὲ καὶ ξέρον γέγονεν εἰ φᾶνλοι πεπράχασιν τὰ τῶν φίλων ἡμεῖς οὐδὲν πλέον ὀφείλομεν καὶ σπεύδομεν τῆς πρὸς ὁμογενεῖς ἀνθρώπους εὐεργεσίας· καὶ
 40 τοῦτο οὐ δι' ἀντάμειψιν ἀλλὰ χάριτι μόνῃ, μᾶλλον δὲ ὀφειλῇ. Καὶ γὰρ οὐδ' ὀφθαλμὸς τοῖς ποσὶν ἀμοιβὴν ἀπαιτεῖ, οὐ βλέπει· οὐδ' οἱ πόδες τούτῳ, οὐ βαδίζουσιν· οὐδ' ὄγε λύχνος τισίν, ὡς οἰκοθεν τὴν οἰκίαν ἅπασαν ἐπι-
 234β λάμπων· τῷ πρὸς ὃ δὲ πέφυκεν ἔργῳ ἕκαστον τούτων ἀρκεῖται καὶ μόνῳ. | Εἰ δὲ χρῆ τι εἶναι καὶ σαφέστερον εὐχαριστεῖν δεῖ καὶ μικροῦ χάριτος ὁμολογεῖν τοῖς ἐπηρεάζουσιν. Ἐπεὶ περ οὗτοί εἰσιν οἱ τοὺς μισθοὺς προξενούντες
 45 τοῖς ὑπομένουσιν, ὡς λέγει ὁ ἅγιος Ζωσιμᾶς «τίς προεξένησε τοῖς ἁγίοις μάρτυσι τοὺς στεφάνους εἰ μὴ οἱ ἐτάσαντες αὐτούς;» ἄλλως τε δεῖ τὸν νου-νεχῆ μὴ ἄνεσιν ἀλλὰ πειρασμὸν προσδοκᾶν καὶ ἐτάζεσθαι πρὸς εὐχάριστον ὑπομονὴν ἀνδρικώτατα. Ὡς φησὶ τις τῶν ἁγίων «ἔξεσε παντὶ χριστιανῷ τῷ
 50 ὀρθῶς πιστεύοντι εἰς Θεὸν μὴ ἀμεριμνεῖν ἀλλὰ πάντοτε προσδοκᾶν καὶ ἐκδέχεσθαι πειρασμὸν, ἵνα, ὅταν ἔλθῃ, μὴ ξενίζηται μηδὲ ταράττηται, ἀλλ' εὐχαρίστως ὑπομένῃ τὸν κόπον θλίψεως καὶ εὐλογῇ ψάλλων σὺν τῷ προφήτῃ λέγοντι «δοκίμασόν με καὶ πείρασόν με»· καὶ πάλιν ὅτι «ἡ παιδεία σου κατέ-
 235α στρεφέ με, ἀλλ' ἀνώρθωσέ με εἰς τέλος». Καὶ ὁ Χρυσόστομος «ἐνταῦθα μὲν θλίψιν ἔξετε, εἶπε, ἐκεῖ δὲ ἄνεσιν. Τί συγχόμεν τοὺς καιροὺς; τί τὰ ἄνω
 55 κάτω ποιοῦμεν; ἀγὼν ἐστὶν ὁ παρῶν καιρὸς· οὐκοῦν τοῦ πιστεύειν χρεία. Πόλεμος ἐστὶ καὶ μάχη· οὐδεὶς ἐν πολέμῳ ζητεῖ ἄνεσιν, οὐδεὶς. Κυβερνήτην μὲν γὰρ ὁ χεიმῶν· καὶ ἀθλητὴν τὸ στάδιον· τὸν στρατηγὸν ἢ παρατάξις· τὸν μεγαλόψυχον ἢ συμφορὰ· τὸν δὲ χριστιανὸν πειρασμὸς δοκιμάζει· καὶ αἱ

35 I Th. 5,15. 35 Math. 5,44. 52 Ps. 25,2. 52 Ps. 17,36.

51 ὑπομένειν cod. correxi ἐθ(λογῆ) supplevi. 52 λέγει cod. correxi. καὶ (πάλιν) supplevi. 54 θλίψιν εἶπε cod. 55 ποιῶμεν cod.

θλίψεις τὴν ψυχὴν ὡς ἐν καμίνῳ χρυσοῦν ἀπελέγχουσι». Καὶ ταῦτα μὲν οἱ 60 ἄγιοι.

Ἰμεῖς δὲ πῶς ἐν οὕτως ὀλίγῳ χρόνῳ τῶν πολλάκις ῥηθέντων ὑμῖν παρ' ἐμοῦ ἐπελάθεσθε; οὐ μέμνησθε ἐν ταῖς τῶν πολλῶν ἐξομολογήσεσι καὶ ἐν πολλαῖς ὁμιλίαις, ὡς ἔλεγον παρῴησια, ὅτι «μέγαν φθόνον τρέφουσιν οἱ 235β δαίμονες εἰς ἑμέ; ὁρῶντες γὰρ τοὺς ὄσους εἶχόν ποτε πεπλανημένους ἐκεῖ- 65 νοι νῦν ἐπιστρέφοντας ἐπὶ τὸν Θεόν, μυρία τεχνάσσονται κατ' ἐμοῦ. Καὶ ἴστε· οὔτε προφήτης εἰμί, οὔτε προφήτου υἱός. Τὸ μέντοι ἐν τούτῳ μέλλον ἐπί- σταμαι· ὅτι ἢ αἰσχύνῃ δι' ἐπηρείας, ἢ ἐξορίαν, ἢ θάνατον ποτέ μοι σκαιω- ρήσουσιν ἄδικον· ἀλλ' οὐ δέδοικα διὰ ταῦτα· οὐδὲ σιγήσω τὰ δεόντα. Χρι- στός ἐστι μετ' ἐμοῦ, τί ποιήσει μοι ἄνθρωπος; Ἄπαν δεινὸν εἰ ἐπέλθοι, 70 ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ὑπομενῶ καὶ μακαρισμοῦ γενήσομαι ἄξιος. Μόνον ἡμεῖς ἐργάζεσθε τὸ καλόν». Οὐ ταῦτ' ἔλεγον μεγάλη φωνῇ καὶ τὰ τούτων ὡς εἰκὸς παραπλήσια; Καὶ πῶς λοιπὸν ἀποβάντων εἰς ἔργα τῶν λόγων μου ὡς μὴ ἀκούσαντες οὕτω διάκεισθε; Πάντως καθ' ἃ προὔλεγον ἀπέβη τὰ κατ' 236α ἐμέ· δι' ὃ γὰρ ἐβουλόμην εἰς τὸ ἐξῆς βελτίω καὶ τελειότερα τῶν | προῴη- 75 θέντων ἡμῖν ἐκτίθεσθαι πρὸς τῇ τοῦ τῶν πάντων ὠφελείᾳ ἐπιβουλευόντος ἐνεποδίσθη λοιπόν. Πλὴν εὐχαριστῶ τῷ Χριστῷ μου ὅτι οὐκ ἔν τι πράξει διεβλήθη ἀτόπῳ ἀλλ' ἐπὶ λόγοις μόνον γυμνοῖς καὶ τούτοις ἁμαρτηρῆτοις καὶ πεπλασμένοις· καὶ ὅρα περιέρρον καὶ δεινὴν σκαιωρίαν. Ὡς γὰρ ἐπ' αἰσχρορργία πολλὰ κατεπειν δοκιμάσαντες λαβὴν ἐκεῖθεν οὐκ ἔσχον τοῖς 80 δικασταῖς παρασχεῖν οἱ κατήγοροι ἀποτυχόντες τῆς φανεραῆς καὶ δοκούσης ὀλίγα βλάπτειν αἰτίας, ἐπὶ τὸ ἀφανὲς καὶ ἀρχῆς ἀπίτομενον ἔγκλημα καταφεύ- γουσιν. Ἦκούσαμεν, λέγοντες, λόγους ἀχρείους εἰπόντος ἐκείνου, καὶ τὸ δει- νότερον, ἔτισαν φασὶ καὶ οἱ κατήγοροι ἄδελφοὶ καὶ τὸ ἔγκλημα ἀφανὲς καὶ ἢ 84 κοῖσις ἐρήμη καὶ ἄλλο μὲν τὸ ἀκούμενον, ἄλλο δὲ τὸ γραφόμενον ὡς ἂν 236β οὐκ αὐτὸ ὅπερ ἦν μικρὸν καὶ οὐδέν, ἀλλὰ | μέγα τι καὶ τῶν ἀσυγγνώστων τὸ πρῶτιστον τοῖς τοῦτο ἀκούουσιν ἢ φήμη παρέχεται. Ἔθος γὰρ τῷ κοινῷ τοῦ γένους ἐχθρῷ τοιαύταις φήμαις τοὺς ἐραστὰς τῶν καλῶν περιβάλλειν, ἵνα τῶν μιμουμένων τούτους ἐπ' ἀρετῇ καὶ μελλόντων ἐπεσθαι τούτοις, τὸ πρό- θυμον διακόψη, εἰς ἀπιστίας αὐτοὺς ἐμβαλῶν. Τοῦτο δὲ προὔβαλοντο οὐκ 90 ὡς ἂν τις φαίη ἀπερισκέπτως, ἀλλ' εἰ μὲν ἐπιτύχωσι τοῦ βουλεύματος θανάτῳ ἢ ἐξορία παραπεμφθῆναί με· εἰ δ' ἀστοχῆσωσι τοῦ σκοποῦ καὶ οὕτω Κρήτην ἄπασαν καὶ Ἀκυλίαν κινήσαι κατ' ἐμοῦ μηκέτι πιστὸν ἀλλὰ δόλιον ὑποπιτεῦν με καὶ πάντας λοιπὸν ἐνὶ τεχνάσματι ἀποστῆναί μου ἅμα, τοὺς 94 μὲν τῶν κρατούντων φόβῳ διευρομένους, τοὺς δὲ τὰς ψυχὰς τοῖς προεκτε- 237α θεῖσι κατασεισθέντας καὶ αἰδουμένους τοῦ λοιποῦ κἂν ὀφθῆναί μοι· | ὡς δ'

79 λαβεῖν cod. 90 ἀποτύχωσι cod. 92 ἀκυλίαν cod. 94 κρατούντων supplevi. διευρομένους) supplevi.

ὑποτρέσαντά με τῇ αἰδοῖ καὶ τῷ δέει ἐντεῦθεν ὑποχωρῆσαι καὶ ἄκοντα. Καὶ ταῦτα οὐκ ἄπαξ καὶ δις συνέδρασαν μόνον. Ἀλλὰ πρὸ δέκα ἐνιαυτῶν ἄχρι τῆς δευτέρας οὐκ ἐπαύσαντο προδιδόντες με καὶ κατηγοροῦντες σὺν ἄλλοις μυρίοις, αὐτὰ δὴ ταῦτα ἄπερ καὶ νῦν κατεπεύσαντο. Καὶ μαρτυρεῖ μου τῷ λόγῳ

100 Κρήτη πᾶσα σχεδὸν καὶ οἱ ταύτης ἄρξαντες ἔκτοτε. Ἡ δοκεῖτε ὅτι νῦν με ἔβρισαν πρῶτον ἢ διέβαλον ἢ ἐπεβούλευσαν τῇ ζωῇ μου; Ὡ πόσας συνόδους, συνόδους κατ' ἐμοῦ κροτηθείσας εἶδον ἐγώ! πόσας ἐνέδρας θανατηφόρους, πόσα πραχθέντα συμβούλια ἄπερ τῆς τῶν πολλῶν εἰρήνης φροντί-

104 ζων, σιγῇ μόνον ἔφερον ὡς μηδενὸς καινοῦ γιγνομένου· καὶ γὰρ οὐκ ἐπαν-

237β σάμην ἐδικαίως, ἀκαίως ἐπιτιμῶν αὐτούς, ἐλέγχων, παρακαλῶν ἐπὶ τὰ καλά. Ὡδίνησαν ἀδικίαν λοιπὸν κατ' ἐμοῦ· συνέλαβον πόνον καὶ ἔτεκον ἀνομίαν καὶ δεῦτε, εἶπον, τὴν γλῶσσαν ἡμῶν μεγαλυνοῦμεν, τὰ χεῖλη ἡμῶν παρ' ἡμῖν ἐσσι, τίς ἡμῶν κύριός ἐστιν. Ἄρωμεν αὐτοῦ τὴν μνήμην ἀπὸ τῆς γῆς, ὅτι δύσχορητος ἡμῖν ἐσσι καὶ ἐναντιοῦται τοῖς ἔργοις ἡμῶν καὶ ὄνει-

110 δίξει ἡμῖν παραπτώματα νόμον καὶ ἐπιφημίξει ἡμῖν ἁμαρτήματα παιδείας ἡμῶν. Ἐγένετο ἡμῖν εἰς ἔλεγχον ἐννοιῶν ἡμῶν. Βαρύς ἐστιν ἡμῖν καὶ βλεπόμενος.

Καὶ ταῦτα μὲν ἐκεῖνοι κατ' ἐμοῦ ἐβουλεύσαντο, ὡς καὶ τὸ τέλος ἀπέδειξεν ἀπετύφλωσε γὰρ ὄντως αὐτούς ἢ κακία. Εἰς οὐδὲν δὲ ὦν κατηγοροῦσάν

115 μου, Κύριος οἶδεν, ἔνοχος πέφυκα, ἀλλ' ἀπὸ πάντων, ὡς ἐμαντῶ σύνοιδα, |

238α καθαρὸς καὶ τοσοῦτον, ὅτι οὐδὲ συγκатаθέσθαι ποτε μέμνημαι τούτοις τὸν νοῦν μὴ τι γε ἀποτροπαῖόν τι τολμῆσαι τὸ σύνολον. Καὶ ταῦτα λέγω οὐ τοῦ χοροῦ τῶν ἁμαρτωλῶν ἐμαντῶν ὑπεξαιρῶν, ὧν πρῶτός εἰμι, ἀλλὰ μυρίοις μὲν καὶ μεγίστοις ἄλωνα κακοῖς, ὡς οὐδεὶς ἄλλος, καὶ πάνν ὁμολογῶ,

120 τούτου δὲ πάντῃ εἶναι ἀνεύθυνος. Εἰ δὲ ψεύδομαι τοῖς λόγοις ἢ ἄλλως παραλογίζομαι τἀληθὲς εἴτι τοιοῦτον προᾶξαι ἠθέλησα, ἐξαλειφθεῖην ἐκ βίβλου τῶν σφριζομένων καὶ τοῖς ἀπολλυμένοις τοῦ λοιποῦ συνταττοίμην, ὦ γῆ, καὶ ἦλιε, καὶ θεία δίκη· οὕτω καὶ γὰρ ἄντικρυς τῶν κατηγορηθέντων ἀπέχω.

124 ὅτι καὶ καρδίᾳ καὶ λόγοις καὶ πράγμασιν εἴ τι τῷ κοινῷ συντελοῦν, εἴ τι

238β συμφέρον καὶ τίμιον καὶ σωτηριῶδες, ἐσπούδαζον ἀεὶ | ἐν τῷ φανερῷ καὶ ἔφ' ὑμῖν μάρτυσι πείθεσθαι τῇ ἀρχῇ ἐν παντὶ ἀγαθῷ, κοινῇ καὶ ἰδίᾳ, συνεβούλευον ἅπασι. Καὶ ὥσπερ τις ὀφειλέτης ἢ δοῦλος ἐπ' αὐτὸ τοῦτο κείμενος καθ' ὃ καὶ ἐχρῆν, οὕτω καὶ λέγων καὶ πράττων διετέλουν τὰ τῷ Θεῷ καὶ τῇ ἐξουσίᾳ ἀρέσκοντα. Καὶ ἵνα πάντα τὰμὰ τοῖς πᾶσιν ἢ πρόδηλα, τῆς πόλεως

130 ὤκουν αὐτὸ τὸ μεσαίτατον. Ἰσασι καὶ αὐτοὶ οἱ φωραθέντες κατήγοροι τὴν ἐμὴν ἀναστροφὴν ὡς θεάρεστος· εἰ καὶ τυφλὸν ὁ φθόνος καὶ τὸ συμφέρον ὄλως οὐκ οἶδε προτιμᾶν. Ἀλλὰ καίπερ οὕτως ζῶν παρ' ὑμῖν καὶ ἀνεπιλή-

97 συνέδραψ cod. 104 καὶ supplevi. 107 καὶ δεῦτε... μεγαλυνοῦμεν in marg. infer. 118 ὑπεξαιρῶν cod. 120 τοῦτο cod.

- πτως εἴκοσιν ἔτη πολιτευόμενος ἐφ' οἷς τοσοῦτοις τῆς ἐμῆς διαγωγῆς ἀξίοις
 239α μάρτυσιν ἐπεποιθεῖτε τῇ τῶν ἀρχόντων εὐνοίᾳ καὶ τοῦ λαοῦ πρὸς με χρη|στῇ
 135 διαθέσει πάνυ θαρδῶν καὶ οὕτω τὸ ἀποβησόμενόν μοι πάλιν ἐν τούτοις πρό-
 δηλον ἅπασιν ἐποιούμην, ὡς ἔφθην εἰπὼν προαπολογούμενος, ὥσπερ καὶ
 τοὺς ἀγίους τῶν λεγομένων καὶ ὅσον οὕτω συμβησομένων μοι μάρτυρας
 ἐπαγόμενος ἀπενυθεῖς λέγοντας ἐν πνεύματι καὶ καθολικῶς ἀποφαινομένους
 τοῖς αἰρουμένοις σωθῆναι καὶ ταῦτα μετὰ πολλῶν : Εἰ προσέρχη δουλεύειν
 140 Κυρίῳ τῷ Θεῷ, ἐτοίμασον τὴν ψυχὴν σου εἰς πειρασμοὺς καὶ εὐθynnον τὴν
 καρδίαν σου καὶ καρτέρει καὶ μὴ σπεύσης ἐν καιρῷ ἐπάγωγῆς· καὶ καρτέρει
 τὰς θλίψεις, ἐν αὐταῖς γὰρ αἱ ἀρεταί. Καθάπερ ἐν ἀκάνθαις ῥόδα φύονται τε
 καὶ αὐξοῦνται· καὶ : ἔπαρον πρὸς πειρασμοὺς καὶ οὐκ ἔστι σφζόμενος. Καὶ : ὁ
 239β φεύγων πειρασμὸν ἐπωφελῆ, φεύγει ζωὴν αἰώνιον· | καὶ : ὥσπερ χειμῶν
 145 γενᾶ τὸ ἔαρ ἐν τοῖς ἐνιαυτοῖς, οὕτως ἢ κατὰ Θεὸν θλίψεις ἐν τῇ ψυχῇ τὰς
 ἀρετάς. καὶ ὥσπερ ἡμεῖς ἐν τούτῳ εὐφραινόμεθα, οὕτω καὶ ἐν ἐκείναις
 Θεὸς ἐπιτέρπεται· καὶ : οὐ δίδωσι Θεὸς χάρισμα μέγα χωρὶς μεγάλου πει-
 ρασμοῦ· κατὰ γὰρ τοὺς πειρασμοὺς καὶ τὰ χαρίσματα ὠρίσθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ
 κατὰ τὴν σοφίαν αὐτοῦ· καὶ : ὡς ἀδύνατόν ἐστιν ἀθλητὴν στεφανωθῆναι μὴ
 150 παλαίσαντα, οὕτως οὐκ ἔστι γενέσθαι χριστιανὸν ἄνευ ἀγώνων· καὶ : τοῦτο
 ἔργον μοναχοῦ, τὸ προσδοκῆσαι πειρασμὸν ἕως ἐσχάτης ἀναπνοῆς· καὶ : πᾶς
 παιδαγωγὸς καὶ διδάσκαλος καὶ λατρὸς καὶ νομοθέτης καὶ δικαστὴς εἰς τοῦτο
 κείνται, εἰς τὸ μισεῖσθαι παρὰ τῶν οἷς ἐτάχθησαν ὠφελεῖν, καὶ βαρεῖς καὶ
 240α φορτικοὶ καὶ ἀηδεῖς φαίνεσθαι· τὸ δὲ αἷτιον ὅτι οὐ δι' ὧν τρόπων | ὠφε-
 155 λουσιν ἀλλὰ δι' ὧν λυποῦσιν.

Ἄλλὰ ταῦτα μὲν καὶ τοιαῦτα, ὧν καὶ ἐπιλαθέσθαι δοκεῖτέ μοι, διὰ ζώσης
 φωνῆς πολλάκις εἴρηται πρὸς ὑμᾶς· νῦν δὲ πάλιν τοῖς τότε ταῦτα διὰ γραμ-
 μάτων ἀκούσαντες, σύνετε καὶ γνῶτε ὡς οὐκ ἔστι σωθῆναι χωρὶς πειρασμῶν
 καὶ ὡς οὐδὲν δεινὸν πέπονθα ἀλλὰ τὸ καταθύμιόν μοι πεπλήρωται· καὶ λοι-
 160 πόν, εἰ βούλεσθε, συγχάρητέ μοι, ὅτι καὶ γὰρ συχαίρω τοῖς ἀξιουμένοις
 μακαρισμοῦ· καὶ ἀκούσατε διὰ ποίων αὐτοὶ τούτου μέτοχοι γίνονται. Ἀντίκα
 γοῦν ὁ ἀδελφός θεός Ἰάκωβος πᾶσι τοῖς πιστοῖς παραινεῖ λέγων «πᾶσαν χαρὰν
 ἡγήσασθε, ἀδελφοί μου, ὅταν πειρασμοῖς περιπέσῃτε ποικίλοις· ὅτι τὸ δοκι-
 240β μιον ὑμῶν τῆς πίστεως κατεργάζεται ὑπομονήν· | ἢ δὲ ὑπομονὴ ἔργον τέλειον
 165 ἐχέτω ἵνα ἦτε τέλειοι καὶ ὀλόκληροι ἐν μηδενὶ λειπόμενοι». Καὶ πάλιν

162 - 165 Jac. 1,2 - 4.

133 τοσοῦ(οις) τῆς... (ἀξίοις) μάρτυσιν ἐπεποιθ(ε)τε) supplevi. 135 θαρρ(ε)ν
 cod. 143 αὐξοῦνται supplevi. (πρὸς) πειρασμοὺς supplevi. ἔστι supplevi.
 154 δι' ὧν τρόποις cod.

«μακάριος ἄνθρωπος ὃς ὑπομένει πειρασμόν· ὅτι δόκιμος γενόμενος λήφεται τὸν στέφανον τῆς ζωῆς ὃν ἐπηγγείλατο ὁ Κύριος τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν». Ἄνηρ ἀπείραστος ἀδόκιμος. Καὶ ἔτι ὑπόδειγμα λάβετε, ἀδελφοί μου, τῆς κακοπαθείας καὶ τῆς μακροθυμίας τὸς προφῆτας, οἱ ἐλάλησαν τῷ ὀνόματι

170 Κυρίου. «Ἴδου μακαρίζομεν τοὺς ὑπομένοντας». Τούτῳ συνωδὰ καὶ ὁ κορυφαῖος τῶν ἀποστόλων ὑποτίθεται Πέτρος καὶ φησὶν «εἰ δέον ἐστὶ λυπηθέντες ἐν ποικίλοις πειρασμοῖς, ἵνα τὸ δοκίμιον ὑμῶν τῆς πίστεως πολυτιμότερον χρυσίου τοῦ ἀπολλυμένου διὰ πυρὸς δὲ δοκιμαζόμενον εὐρεθῆῃ εἰς ἔπαινον

241α καὶ | τιμὴν καὶ δόξαν ἐν τῇ ἀποκαλύψει Ἰησοῦ Χριστοῦ». Καὶ αὐθις «τοῦτο

175 χάρις, εἰ διὰ συνείδησιν Θεοῦ, ὑποφέρει τις λύπας πάσχων ἀδίκως· ποῖον γὰρ κλέος εἰ ἁμαρτάνοντες καὶ κολαφιζόμενοι ὑπομενεῖτε. ἀλλ' εἰ ἀγαθοποιῶντες καὶ πάσχοντες ὑπομενεῖτε, τοῦτο χάρις παρὰ Θεῶ· εἰς τοῦτο γὰρ ἐκλήθητε· ὅτι καὶ Χριστὸς ἔπαθεν ὑπὲρ ἡμῶν ἡμῖν ὑπολιμπάνων ὑπογραμμόν, ἵνα ἐπακολουθήσητε τοῖς ἔχουσιν αὐτοῦ· ὃς ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν,

180 οὐδὲ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ· ὃς λοιδορούμενος οὐκ ἀντελοιδόρει, πάσχων οὐκ ἠπείλει· παρεδίδου δὲ τῷ κρίνοντι δικαίως». Σὺν τούτοις καὶ τὸ τοῦ Χριστοῦ στόμα ὁ Παῦλος φησὶν ὅτι «δικαιωθέντες ἐκ πίστεως εἰρήνην

241β ἔχωμεν πρὸς τὸν Θεόν· οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ κενχώμεθα ἐν ταῖς | θλίψεσιν, εἰδότες ὅτι ἡ θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμὴν, ἡ δὲ

185 δοκιμὴ ἐλπίδα· ἡ δὲ ἐλπίς οὐ κατασχύνει». Καὶ πάλιν· «τὸ γὰρ παραντίκα ἐλαφρόν τῆς θλίψεως αἰώνιον βάρος δόξης κατεργάζεται, μὴ σκοποῦντων ἡμῶν τὰ βλεπόμενα, ἀλλὰ τὰ μὴ βλεπόμενα». Οὐ γὰρ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλύπτεισθαι εἰς ἡμᾶς. Πιοτὸς δὲ ὁ Θεός, ὃς οὐκ ἑάσει ὑμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δύνασθε, ἀλλὰ ποιήσει σὺν

190 τῷ πειρασμῷ καὶ τὴν ἔκβασιν τοῦ δύνασθαι ὑμᾶς ὑπενεγκεῖν. Καὶ αὐθις «Οὐπω μέγρις αἵματος ἀντικατέστητε πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ἀνταγωνιζόμενοι καὶ ἐκλέλησθε τῆς παρακλήσεως ἧς ἡμῖν ὡς υἱοῖς διαλέγεται· υἱέ μου, μὴ

242α ὀλιγώρει | παιδείας Κυρίου μηδὲ ἐκλύου ὑπ' αὐτοῦ ἐλεγχόμενος· ὃν γὰρ ἀγαπᾷ Κύριος παιδεύει· μαστιγοῖ δὲ πάντα υἱὸν ὃν παραδέχεται. Εἰ παιδείαν

195 ὑπομένετε, ὡς υἱοῖς ὑμῖν προσφέρεται ὁ Θεός. Τίς γάρ ἐστιν υἱὸς ὃν οὐ παιδεύει πατήρ; εἰ δὲ χωρὶς ἐστε παιδείας, ἧς μέτοχοι γεγονάσι πάντες, ἄρα νόθοι ἐστέ καὶ οὐκ υἱοί». Ὁρᾶτε τίσι συντάττει τοὺς μὴ ἐνταῦθα παιδευόμενους τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς; Καὶ μάλα εἰκότως φαίην ἂν ἔγωγε. Εἰ γὰρ δύο

166-167 *Jac.* 1,12. 171-174 *I Pe.* 1,6-7. 174-181 *I Pe.* 2,19-23. 182-185 *Ro.* 51,3-5. 185-187 *I Cor.* 4,17-18. 191-196 *He.* 12,4-8.

176 *si deest cod.* 192 *υἱέ, cod.*

200 τινὶ παῖδες ὧσιν, ἴν' ἐπὶ παραδείγματος ἴδωμεν τὸ λεγόμενον, ὁ μὲν ἐκ γνη-
 σίας γαμετῆς, ὁ δ' ἐξ ἐρώτων ἐταιρικῶν, ἀμφοτέροι δὲ ἀτακτοῖεν' ποτέρου
 ἄρα τῷ πατρὶ μελήσει τῆς διορθώσεως; οὐχὶ τὸν μὲν παντοίως μετελεύσεται,
 242β κἂν δέη μαστίγων καὶ πληγῶν μή τι παράπαν φειδόμενος; τοῦ δὲ ἤτιω
 θήσεται λόγον; παντί που δήλον. Οὕτως οἱ πειρασμοὶ καὶ αἱ θλίψεις πολλοῦ
 παρὰ τῷ Θεῷ ἡξίωονται λόγου καὶ σύντροφοι ἐξ ἀρχῆς τῆ καθ' ἡμᾶς εὐσεβεία
 205 γεγόνασιν. Ἐξ αὐτῆς γὰρ τῆς εἰς γῆν καταβολῆς τοῦ κηρύγματος, κἀκείνη
 καὶ αὐταὶ συνανεφύησαν' καὶ τί λέγω τοῦ κηρύγματος; Αὐτὸς γὰρ ὁ ἡμέτε-
 ρος Σωτῆρ, ἠνίκα τὸ τῆς ἡμετέρας φύσεως φύραμα εἴλετο ὑποδύναί, ἐξ αὐτῆς
 αὐτίκα τῆς εἰς τὸν βίον προόδου συνεπλάκη τοῖς πειρασμοῖς. Ὅτε γὰρ <ὁ>
 τῆς Ἰουδαίας τηρικαῦτα κρατῶν πρὸς φρόνον αὐτοῦ καθωπλιζέτο καὶ εἰς Αἴγυ-
 210 πτον μὲν μετὰ τῆς μητρὸς ἐδοραπέτευσεν, ἐξ Αἰγύπτου δὲ πάλιν εἰς Ἰουδαίαν,
 243α κἀκεῖθεν εἰς Ναζαρετ τοὺς φονῶνας ἀποφεύγων | ἄρα γε τῶν πειρασμῶν
 οὕτω κατ' ἐκείνου πνεόντων, ἐκεῖνος πρὸς ἄνεσιν ὄλωσ ἢ περιφάνειαν ἐώρα
 τὰ ἐξωθεν; οὐμμενον. ἀλλ' ἐξ αὐτοῦ τοῦ τόκου μέχρι τῆς τελευτῆς τοῦ κατ'
 215 ἀνθρώπων βίου πενία καὶ λιτότη χαιρόντα μετὰ πολλῆς εὐρίσκομεν τῆς περι-
 ουσίας. Τί γὰρ σπηλαίου ταπεινότερον; τί δὲ τοῦ μή που κλίνας ἔχειν τὴν
 κεφαλὴν εἰς λόγον πενίας ὑπέρτερον; Καὶ τὸ τέλος δὲ τῆς ἐνταῦθα ζωῆς
 ὁποῖον; ὡς λίαν περιώδυνον καὶ ἀτιμίας μεστόν. Ἐπὶ διαβολῇ γὰρ ἀνταρ-
 σίας ὁ οὐράνιος βασιλεὺς τεθνηκέναι κατεψηφίζετο καὶ τέλος μετὰ τὰς
 219 ἀνυπερβλήτους ὕβρεις ἐκείνας τὴν πορφυρᾶν χλαῖναν, τοὺς χλευασμούς, τοὺς
 253β κολαφισμούς, τὰ ῥαπίσματα, τὰς μάστιγας, τῷ σταυρῷ δι' ἐμὲ γυμνὸς κατα-
 δικασθεῖς, κακούργον δίκην, Σωτῆρ μου, ἐκρέμασο. Καὶ οὐχὶ μὲν <ἡ>κατὰ τὸ
 ἀνθρώπινον ζωὴ τῷ Σωτῆρι οὕτω διήνυσται, ἐτέρως δὲ εἶχον οἱ λόγοι· ἀλλ'
 225 ἐν πᾶσιν οἷς τὰ πρακτέα διδάσκειν ἐβούλετο οὐδὲν ἕτερον ὅτι μὴ τὸ ἑαυτῶν
 ἀφειδεῖν ἐν ταῖς θλίψεσιν δοῶμεν διδάσκοντα. Ποτὲ μὲν λέγοντα «σενὴ ἢ
 πύλη καὶ τεθλιμμένη ἢ ὁδὸς ἢ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν», καὶ «ἐν τῷ κόσμῳ
 θλίψιν ἔχετε», καὶ «κλαύσετε καὶ θρηνήσετε ὑμεῖς, ὁ δὲ κόσμος χαρήσεται»
 ποτὲ δὲ παραινούντα «ἐν τῇ ὑπομονῇ ὑμῶν κτήσασθε τὰς ψυχὰς ὑμῶν»,
 καὶ «ὁ ὑπομείνας εἰς τέλος οὕτως σωθήσεται». Καὶ οὐχὶ τοὺς πλοῦτω
 229 βρίζοντας καὶ χαιρόντας καὶ τρυφῇ προσκειμένους, ἀλλὰ τοὺς πτωχοὺς τῷ
 244α πνεύματι, τοὺς κλαίοντας, | τοὺς μισουμένους, τοὺς ὑβριζομένους, τοὺς διω-

224 Math. 7,14. 225 Ino. 16,33. 226 Ino. 16,20. 227 Lu.
 21,19. 228 Math. 24,13.

199 παράδειγμα cod. 200 ποτέρου cod. 209 <ὁ> addidi 210 ⚡ A?...
 πάλιν in marg. inf. 211 ἄρα δε cod. 211 - 212 (ἀποφεύγων) ...ολ(ως) supplevi.
 218 τεθνήκειν cod. forsitan τεθνήξειν.

ΕΠΕΤΗΡΙΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ Ἔτος ΙΘ'

10

κομένους, τούτους μακαρίους και ζηλωτοὺς ἀποτείνεται. Καὶ τῆς εἰς τὰ
 δεινὰ καρτερίας ἔπαθλον τὴν ἐν οὐρανοῖς βασιλείαν χαρίζεται. Τούτου ἄρα
 κατ' ἔγχος οἱ θεῖοι ἀπόστολοι, καὶ μετὰ τοὺς ἀποστόλους οἱ μάρτυρες πορευό-
 235 μνοι, τοὺς μυρῖους ἐκείνους ἄθλους διήνεγκαν, καθ' ἑκάστην ἑλαινόμενοι
 τὴν ἡμέραν, εἰς διάφορα κατακλείόμενοι δεσμοτήρια, μαστιζόμενοι, προσπα-
 λαίοντες κρούει, λιμῶ καὶ δίψῃ συνεχῶς πιεζόμενοι, καὶ πολυτρόποις θανά-
 244β ἔχρῃν ἀπολαύειν θοπῆς, ὥστε μὴ | τὴν τοῦ κηρύγματος ἐπίδοσιν εἴργεσθαι.
 240 Ἄλλ' ὅμως οὐκ ἐνήν ἄλλως αὐτοὺς μιμήσασθαι τὸν διδάσκαλον. Τούτων καὶ ὁ
 τῶν ἀσκητῶν θεῖος ὄμιλος τοὺς μαρτυρικοὺς ἄθλους ζηλώσας, τὸ κατὰ προαί-
 ρεσιν καὶ οὗτος μαρτύριον ἤνεγκε, ταῦθ' ἐκουσίως ὑπερχόμενοι πάντως ἄπερ
 ἐκείνοις ἀκουσίως συνέπιπτον. Ἐπεὶ γὰρ μὴ ἐνήν ὑφ' ὄτουσὺν διώκτου τηρι-
 245 κῆτα βασάνοις ἐκδίδοσθαι, αὐτουργοί, οἷον εἰπεῖν, αὐτοὶ ἑαυτοῖς τῶν βασά-
 νων γινόμενοι, ταῖς τῆς ἀσκήσεως μάστιξι τὰ σώματα κατατείνοντες καὶ τῇ
 ἀπονεκρώσει τῆς σαρκός, τρόπον ἕτερον ἑαυτοὺς θανατοῦντες, τὸν τῆς ζωῆς
 αὐτῶν ἅπαντα διετέλεσαν χρόνον. Σνήκατε τίμη τρόπον καὶ πόθεν ἡ σωτη-
 245α ρία τοῖς αἰρουμένοις προσγίνεται; Ὡστε μᾶλλον κεχλαρισμένοι Χριστῶ οἱ
 πειρασμοῖς καὶ θλίψει προσπαλαίοντες, ὧν τῆς μερίδος γενοίμην. Αὕτη
 250 γὰρ ἔστιν ἡ τεθλιμμένη τρίβος ἡ πρὸς ζωὴν τοὺς ταύτην ὀδεύοντας ἀγούσα,
 ἐπεὶ ἀθλήσεως ἄνευ οὐδεὶς ἀξιοῦται στεφάνων, ὡς εἴρηται.
 Ἄλλὰ τί ταῦτα, ἴσως φήσειεν ἄν τις, πρὸς σέ; οὐ γὰρ ὑπὲρ Χριστοῦ
 καὶ σοὶ τὸ παθεῖν ὡς ἐκείνοις. Κάλλιστα μὲν, οὐδὲ τῆς τοιαύτης ἔρημος
 ἐλπίδος ἐγώ, λέγω δὴ τοῦ παθεῖν πολλὰ ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ. Ὑπὲρ γὰρ τῆς
 255 εἰς αὐτὸν εὐσεβείας καὶ τοῦ καθ' ἡμᾶς ὀρθοῦ δόγματος ἐξ ἀπαλῶν δυνάμεων
 ἄχρι καὶ τήμερον λογισμοῖς προσπαλαίω. Ἡδονὰς παραιτοῦμαι, ἀνθίσταμαι
 πάθει καὶ δαίμοσι μάχομαι καὶ χωρὶς τῶν παρεκτός παρὰ πάντων τῶν
 245β ἀσεβῶν | ὡς δυσεβής, παρ' ἐνίων δὲ δημοπίστων ὡς βδελυκτὸς μισοῦμαι καὶ
 ἀποτρόπαιος. Δῆλον δὲ κἀκεῖθεν ὡς οὐκ ἄμισθος ἢ ἐμὴ ἐξορία παρὰ Θεῶ.
 260 Ὁ γὰρ ἐνὸν ἀτάραχος μένειν, εἰ σιγῶν μόνον τὸ ἀληθές, καὶ πάσης πρὸ
 πάντων τιμῆς ἀπολαύειν, τούτων μὲν ὡς μηδαμινῶν ὑπερφρονήσας, εἰπὼν
 αἰρέτω πᾶσα ἀνθρωπίνην τιμὴν καὶ δόξα, ἤ με τῆς σωτηρίου ἐλπίδος ἀπογυμνοῦ
 ἐμοὶ καὶ τιμὴ καὶ δόξα ἢ διὰ Χριστὸν καὶ τοὺς ἐκείνου νόμους μισεῖσθαι
 καὶ ἐλαυνεσθαι καὶ μυρίαν ὑπομένειν τὴν δυσπραγίαν, κἄν καὶ αὐτὴν οἰκτρό-
 265 τατα τὴν ζωὴν ἀφαιροῦμαι, ὅτε καὶ τῶ ὄντι μακάριος ἔσομαι, ἐλόμενος δὲ
 ἕβρον καὶ ἐξορίαν καὶ θάνατον, πῶς ἄμισθος ἔσται ἢ πρόθεσίς μου καὶ ἢ
 246α τοσαύτη ὑπομονή; οὕτω | γὰρ ἂν καὶ πάντα ἀγίους ἀποστερήσαιμεν τῶν

247 αὐτὸν cod.
 263 ἐμὴ cod.

247 - 248 (σωτηρία) supplevi.

256 (ἡδον)ὰς supplevi.

ἀκηράτων ἐκείνων μισθῶν, ὡς ἀνταλλαξαμένους τὸ ὑπὲρ τῆς ἀληθείας καὶ μάχεσθαι καὶ θανεῖν ζωῆς καὶ εἰρήνης καὶ πάσης ἀνέσεως. Ὑπὲρ γὰρ τοῦ
 270 μὴ σιγᾶν τὴν ἀλήθειαν μόνον Χρυσόστομος καὶ Γρηγόριος, Ἀθανάσιος ὁ πολύτλας, Παῦλος ὁ ὁμολογητῆς καὶ Μαρκῆτος ὁ θεῖος, μακρὰν που τῶν οἰκείων ἀπηλάθησαν θρόνων· Μάξιμος ἀφηρέθη τὴν φιλόσοφον γλῶτταν· ὁ Δαμασκηνὸς τὴν δεξιὰν ἀπεκόπη· καὶ πρὸ τούτων ὁ Προδρόμος ἀπετιμήθη τὴν κεφαλὴν· καὶ πᾶς ὁ τῶν ἁγίων κύκλος ἅπαν ὑπέστη δεινόν. Ὅτι δὲ
 275 αὐτὸς εἶπερ ἠθέλον καὶ τὴν πίστιν μεταμεῖναι ἢ συνευδοκεῖν τοῖς τὰ φαῦλα πρῶτισιν ἀναιδῶς ἢ κἂν γούν σιγᾶν τάληθῆ μόνον, οὐκ ἂν τῆς Κρήτης
 246β ἐξιδιωκόμην καὶ τυφλῷ δῆλον. Ἄλλὰ μὴ γένοιτό μοι ποτὲ τοιαύτη ἀνοία περιπεσεῖν, κἂν μυριάκις δέη με τὴν ζωὴν ἀποδόξῃσαι, ὥστε φόβῳ δεινῶν ἢ κολακείᾳ ἠδέων σιγᾶν τὴν τοῦ Χριστοῦ μου ἀλήθειαν. Κρεῖττον γὰρ ἀνα-
 280 τέλλειν τὸν ἥλιον καὶ τοὺς ἀμβλυωποῦντας λυπεῖσθαι, ἢ καθολικὴν σκοτίαν εἶναι καὶ τὰ καλὰ τῶν κακῶν ἀδιάκριτα, ἢ καὶ τὴν τῆς πίστεως σιγητέον ὁμολογίαν αἰδοῖ τῶν ἀπίστων, ὃ καὶ τῆς φόβῳ θανάτου ἀπάρεσθαι παροιμίας ἔργῳ ἀνοητότερον. Τοιαύταις γὰρ σοφῶν ὑποθήκαις στοιχοῦμεν ἡμεῖς· «ἐὰν διδάσκοντός σου τὸν λόγον τῆς ἀρετῆς», φησί, «διεγείρω τινὰς ὁ μισόκα-
 285 λος πρὸς τὸ θλίβεσθαι, μὴ δειλιάσης μηδὲ διὰ τὸν φόβον σιγᾶς τὴν ἀλήθειαν»·
 247α φοβερόν γὰρ οὐ τοῦτο ἀλλὰ τὸ ἐμπεσεῖν εἰς χεῖρας | Θεοῦ ζῶντος. Τὸ δὲ σιγᾶν τὴν ἀλήθειαν χρυσόστομος ἐστὶ θάπτειν». Καὶ πάλιν· «Οἱ ἀνιστάμενοι προοῖντι σοι κατὰ τὸν ὁρθὸν λόγον ὥσπερ ἀπὸ τῆς ὑγιοῦς πράξεως ἀποτρέψαι σε οὐ δυνήσονται, μηδὲ τῆς πρὸς αὐτοὺς ἀγάπης ἐκκρουέτωσαν· ἀλλὰ
 290 φύλαττε σεαυτὸν ἐπ' ἀμφοτέρων ὁμοίως. Μὴ μόνον ἐπὶ τῆς ἀσταθοῦς κρίσεως καὶ πράξεως, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς πρὸς τοὺς κωλύειν ἐπιχειροῦντας ἢ ἄλλως δυσχεραίνοντας πρᾶκτητος καὶ στοργῆς. Καὶ γὰρ τοῦτο ἀσθενὲς τὸ χαλεπαίνειν αὐτοῖς, ὥσπερ τὸ ἀποστῆναι τῆς πράξεως καὶ ἐνδοῦναι καταπλαγέντά· ἀμφοτέροι γὰρ ἐπίσης λιποτάκται ὁ μὲν ὑποτρέσας, ὁ δὲ ἄλλοτριωθεὶς
 295 πρὸς τὸν φύντα συγγενῆ καὶ φίλον». Καὶ ἐν τῇ ἀμφίεσει δὲ τοῦ μοναχικοῦ
 247β σήματος ἐξρωτηθεὶς τὸ εἰ δύνασαι ὑπομεῖναι πᾶσαν θλίψιν καὶ στενοχωρίαν διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, Θεοῦ ἐνώπιον καὶ ἀγγέλων ἐπηγγελιάμην ταῦθ' ὑπομεῖναι προθύμως ἄχρι καὶ τέλους ζωῆς, καὶ ἐγγύς ἀπαργράπτους δέδωκα τῷ Κυρίῳ, ἃς ἀπεργράψαντο ἀγγελοι καὶ ἐν οὐρανοῖς
 300 φυλλάττονται ἕως τῆς φοβεράς ἡμέρας τῆς Κρίσεως.

Πλὴν θῶμεν, καὶ μὴ τῆς ἀληθείας χάριν, ὡς ταύτης ὑπερμαχοῦντα,

284 He. 10,31.

285 θλίβεσθαι)... (διὰ τὸν... (ἀλήθειαν) supplevi. 290 φύλαττε σε... ὁμοίως cod. 291 (ἀλλὰ καὶ εἰ τῆς πρὸς τοὺς in marg. inf. 295 φύ(ν)τα supplevi.

ἐξορισθῆναι με. Οὐδ' οὕτω μοι τὸ παθεῖν εἰς σωτηρίαν ἀσυντελὲς ἀλλὰ τῶν
 εὐπραγούντων πολὺ κατὰ τὸ μέλλον ὑπερκεισόμενον. Καὶ ὄρα Ἰωβ ἐν περι-
 στάσειν ἀκουσίαις ἀνακηρυττόμενον. Καὶ τὸν ἐν τῇ παραβολῇ Δάζαρον τῆς
 305 ἀκουσίου πτωχίας τοὺς ἀβραμαίους κόλπους ἀπολαμβάνοντα· Τὸν πλούσιον
 248α δὲ τῇ κατὰ τὸν βίον | τρυφῇ ἀντιῶροπον τὴν ἐκεῖσε κληρούμενον κόλασιν
 καὶ μηδὲ δακτύλον δροσίζοντος εἰς παραμυθίαν τοῦ φλογμοῦ ἀξιούμενον.
 Καὶ τὸ αἴτιον, ὅτι σὺ μὲν φησιν ἀπέλαυες τὰ ἀγαθὰ σου ἐν τῇ ζωῇ σου καὶ
 Δάζαρος ὁμοίως τὰ κακά. Νῦν δὲ οὗτος μὲν ᾧδε παρακαλεῖται, σὺ δὲ ὀδυ-
 310 νᾶσαι. Οἱ γὰρ τὴν ἐνήδορον ζωὴν ἐνταῦθα προελόμενοι, τῶν ἐκεῖσε οὗτοι
 τερπνῶν ἀμεθεξίαν παντελῆ καταψηφισθήσονται. Ὅσοις δὲ συμφορῶν ὁ
 τῆδε βίος ὤφθη κλυδώνιον, καὶ θλίψεσι δειναῖς προσεπάλαυσαν σὺν ὑπομονῇ
 καὶ εὐχαριστίᾳ, οὗτοι τῶν ἐντεῦθεν ἀπαίροντες εἰς τὸν ἀκύμαντον ἐκεῖνον
 314 λιμένα τῆς ἀναπαύσεως προσορμίζονται. Ὡς Ἐφραὶμ καὶ Ἰσαὰκ τοῖς οὐροῖς
 248β σὺν δὲ τῷ χρυσοῤῥήμονι Ἰωάννῃ δοκεῖ. Τῷ μὲν | οὕτωσι ἀποφαινομένῳ
 «ὄσοι βούλονται τελείως ἐξελιῆσαι τῆς αἰωνίου γεέννης τῆς τιμωρούσης τοὺς
 ἁμαρτωλοὺς, καὶ τῆς αἰωνίου βασιλείας ἐπιτυχεῖν, τὰς θλίψεις τῆς γεέννης
 ἐντεῦθεν διὰ τῶν πειρασμῶν τῶν ὑπὸ τοῦ πονηροῦ ἐπαγομένων ὑπενεγκά-
 320 μενοι ἐν πίστει, καὶ τῶν πειρασμῶν καὶ τῶν θλίψεων διὰ τῆς χάριτος
 λυτροῦνται, καὶ τῆς κοινωνίας τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἔνδοθεν καταξιοῦνται,
 καὶ τῆς αἰωνίου γεέννης ἐκεῖθεν ἐξελοῦσι, καὶ τὴν αἰώνιον βασιλείαν κληρο-
 νομοῦσι». Τῷ δὲ παραινοῦντι «Πάντα ἀνθρώπου ὠφελεῖ ὁ πειρασμός. Ἐάν
 324 γὰρ τὸν Παῦλον ὠφελεῖ, πᾶν στόμα φραγῆσεται καὶ ὑπόδικος γενέσθω ὁ
 249α κόσμος τῷ Θεῷ. Οἱ ἀγωνισταὶ πειράζονται, ἵνα προσηθήσωσι τῷ πλούτῳ
 αὐτῶν· οἱ χαῖνοι, ἵνα ἐκ τῶν βλεπόντων φυλάξωνται ἑαυτούς· οἱ ὑπνώπιτοι-
 τες, ἵνα εἰς ἐξυπνισμόν εὐτροπεισθῶσι· καὶ οἱ μακρὰν ὄντες, ἵνα προσεγγί-
 σωσι τῷ Θεῷ· οἱ δὲ οἰκεῖοι, ἵνα ἐν παῤῥησίᾳ εἰσοικισθῶσι». Καὶ πάλιν·
 «Πάσῃ ἀνέσει ἔπεται τάλαιπωρία· καὶ πάσῃ διὰ Θεὸν τάλαιπωρία ἄνεσις
 330 ἀκολουθεῖ. Ὁ παιδευόμενος ἐνταῦθα διὰ τὴν ἰδίαν αἰσχύνῃν, ἐκ τῆς ἰδίας
 γεέννης ἐσθίει. Τῷδε ὠδέ πως διδάσκοντι βούλει ἄνεσιν εὐρεῖν ἐκεῖ· θλί-
 βηθι ἐνταῦθα διὰ τὸν Χριστόν· ἀλλ' οὐκ ἔστι διωγμός· στήθι πρὸς δόξαν,
 στήθι πρὸς θυμοῦ μάχην, στήθι πρὸς ἐπιθυμίας βάσανον, καὶ ταῦτα στίγματα
 334 καὶ αὐταὶ βάσανοι· καὶ ἐὰν ἁμαρτίας ἔχῃς, ἀφανίζονται καὶ κατακαίονται
 249β ὑπὸ τῆς θλίψεως· ἂν δὲ ἀρετὴν ἔχῃς, λαμπρόνῃ | καὶ φαιδρόνῃ ὑπ' αὐτῆς.
 Καὶ μὴ εἴπῃς ὅτι «οὐδὲν ἠδίκησα». Τί γὰρ Παῦλος ἠδίκησεν, ἵνα λιθασθῇ;
 Βασιλείαν κατήγγελλε· πλάνην ἀπήγε· τῷ Θεῷ προσῆγε. Ταῦτα στεφάνων
 ἄξια· ταῦτα ἀνακηρύξεων· ταῦτα μυρίων ἀγαθῶν, οὐ λίθων. Ἄλλ' ὁμοῦς

318 - 319 ὑπενέγκωσαν cod. 327 ξυπνισμόν cod. 337 κατήγγειλε cod.

τοῦναντία ἔπασχε». Καὶ πάλιν «Ὡσπερ γὰρ ἐπὶ τῶν ἁμαρτανόντων οἱ
 340 μὴδὲν παθόντες ἐνταῦθα κακόν, μείζονα ὑφίστανται τιμωρίαν ἐκεῖ, οὕτως
 ἐπὶ τῶν κατορθούντων οἱ πολλὰ παθόντες ἐνταῦθα δεινά, πολλῆς ἀπολαύ-
 σονται ἐκεῖ τῆς τιμῆς. Καὶ καθάπερ ἁμαρτωλῶν ὄντων δύο, ἂν ὁ μὲν
 ἐνταῦθα κολασθῆ, μακαριώτερος ὁ κολασθεὶς τοῦ μὴ κολασθέντος ἐστίν,
 344 οὕτω δὴ καὶ δικαίων ὄντων ἐνταῦθα δύο, ἂν ὁ μὲν πλείους ὁ δὲ ἐλάτ-
 250α τους ὑπομείνῃ τὰς θλίψεις, μακαριώτερος | ὁ τὰς πλείους ὑπομένων ἐστίν.
 Ὡστε τὸ δυσπραγεῖν, εἰ καὶ μὴ τῆς εὐσεβείας ἔπεισι χάριν οὐδὲ ἐκού-
 σιον, ἀλλ' οὐ πάντῃ καὶ οὕτως ἀλυσιτελὲς καὶ πρὸς τὰς ἐκεῖθεν ἐλπίδας
 ἀνόνητον. Προνοίας οὖν ἐστὶ καὶ τοῦτο Θεοῦ καὶ τῆς πρὸς ἡμᾶς στοργῆς
 ἐνδειξις διὰ τῶν ἐνταῦθα θλίψεων τὴν ἐκεῖθεν ἡμῖν προμνηστευόμενον ἀνά-
 350 παυσιν, ὅταν ἴδῃ πρὸς τοὺς ἀνθαιρέτους πόνους τῆς ἀρετῆς ὀλιγώρως ἔχον-
 τας ἢ καὶ πρὸς τὰ χεῖρονα ἐπιθῶρεπῶς καὶ ἐπιμελῶς, ἀναβαλλομένους δὲ τὴν
 μεταβολήν, συμφορῶν ἡμῖν καὶ θλίψεων τὸν βίον ἐμπίπλησι, τιμωρία προσ-
 καίρου κολάσεως ἐξαρχάζων τῆς αἰωνίου. Καὶ τί θαναμαστόν, εἰ τοὺς ἁμαρ-
 250β τάνοντας ἡμᾶς φιλανθρώπως ὁ Θεὸς οὕτω μέτεισιν ὅπου καὶ | τοὺς εἰλικρι-
 355 νῶς αὐτῶ καὶ γνησίως δουλεύοντας. Καὶ οἷς ὁ βίος ἀκίβδηλος, τῶ χωνευτη-
 ρίῳ δοκιμάζει τῶν πειρασμῶν, ἵνα τὸ τῶν ἀρετῶν ἀποστίλβον λαμπρότερον
 ἐν τούτῳ ἀναφανῆ. «Ἐπύρωσε γάρ», φησί, «αὐτοὺς καὶ εὖρεν αὐτοὺς ἀξίους
 ἑαυτοῦ. Ὡς χρυσὸν ἐν χωνευτηρίῳ ἐδοκίμασεν αὐτοὺς καὶ ὡς ὀλοκάρπωμα
 θυσίας προσεδέξατο αὐτούς. Καὶ ἐν καιρῷ ἐπισκοπῆς αὐτῶν ἀναλάμψουσι.
 360 Καὶ χάρις τῷ πολυτρόπως ἡμῖν πραγματευομένῳ τὴν σωτηρίαν».
 Οὐ τοίνυν ἄμοιρον μισθοῦ κἂν ἀπλῶς καὶ ἀκούσιον ἦν ἐμοὶ τὸ
 διωχθῆναι· ὅπου δὲ ὑπὲρ τῶν τοῦ Θεοῦ νόμων, ὅτι πᾶσαν παρανομίαν διή-
 λεγchon καὶ πάση συνηγόρου δικαιοσύνη, πῶς οὐκ ἐκούσιον; ὡς καὶ πολλὰ-
 251α κίς προὔλεγον ὅτι κἂν δέλλῃ με λιθοβοληθῆναι, τάληθες οὐ σιγήσω, πῶς
 365 οὐκ εἰς λόγον ἀμοιβῆς ἀποκείσεται μοι τοῦτο παρὰ Θεῶ; Εἰ γὰρ παρὰ
 ἀνθρώπων ἀδικούμεθα καὶ ἐν τοῖς σωματικοῖς δυσπραγοῦμεν, ἀλλ' ἐν οἷς
 ἢ πρὸς τὸν Θεὸν ἡμῖν οἰκείωσις τῶν εἰς σωτηρίαν φερόντων οὐκ ὑστερού-
 μεθα. Καὶ τὸ ὑπὲρ τῆς ἀληθείας εὐσυνειδήτως πάσχειν μέγα καθέστηκεν εἰς
 ψυχαγωγίαν ἡμῶν. Καὶ οὐδὲν ἡδύτερον τούτου χριστιανικῆ ψυχῆ γένοιτ' ἂν.
 370 Ὅτι ταῦτ' ὑπὲρ τε τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ καὶ ὑπὲρ τῆς τοῦ νόμου αὐτοῦ
 ἐκδικήσεως παθεῖν τι καὶ οὐκ ἄλλο παρ' ἐμοὶ γε καὶ πᾶσι τοῖς φιλοχριστοῖς
 καὶ κρίνεται καὶ ἐστίν. Ὡς καὶ ὁ λόγος ἀπέδειξε καὶ οἱ ἄγιοι λέγουσιν, ὅτι
 251β οὐ μόνον οἱ διὰ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν δεξάμενοι τὸν θάνατον | μάρτυρές
 εἰσιν, ἀλλὰ καὶ οἱ διὰ τὴν τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ τήρησιν ἀποθνήσκοντες.
 375 Καὶ ταῦτα λέγω οὐκ ἑμαντοῦ ἐπαίνους δεξιῶν, οὔτε μὴν ἐνίων κατ-

346 ἔπεισι cod. 357 τούτοις cod. 363 (πῶς οὐκ) supplevi. 369 οὐδὲ cod.
 373 (ἄγιοι) supplevi.

επαιρούμενος, ἀλλ' ἵνα γρόντες ἐκ τούτων ὡς οὐδὲν δεινὸν ἀλλ' εἶ τι ψυχω-
 φελὲς καὶ σωτήριον πέπονθα μηκέτι λυπεῖσθε περὶ ἐμοῦ. Οὐδὲ γὰρ στεφα-
 νομένου τινὸς οἱ τούτω προσήκοντες ἀθυμοῦσιν, οὐδ' ἀπολαμβάνοντος ἀγα-
 θῶν δυσχεραίνουσιν. Ὡς οὐδὲ σφζομένου θλίβεσθαι δίκαιοι εἶεν ἄν. Ὅτι
 380 «πολλὰ αἱ θλίψεις τῶν δικαίων καὶ ἐκ πασῶν αὐτῶν ῥύεται αὐτοὺς ὁ
 Κύριος». Καὶ «Κύριε, ἐν θλίψει ἐμνήσθημέν σου· ἐν θλίψει μικρᾷ ἡ παι-
 δεῖα σου ἡμῶν». Προφητικαὶ φωναί. «Πάντες οἱ θέλοντες ζῆν εὐσεβῶς ἐν
 252α Χριστῷ Ἰησοῦ διωχθήσονται πανταχοῦ». Καὶ «διὰ πολλῶν | θλίψεων δεῖ
 ἡμᾶς εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν». Παύλου πρὸς τοῦτο συνη-
 385 γορταί. «Μακάριοι οἱ δεδιωγμένοι ἕνεκεν δικαιοσύνης». Καὶ «εἰ ἐμὲ ἐδίω-
 ξαν καὶ ὑμᾶς διώξουσιν». Καὶ «ὅταν διώκωσιν ὑμᾶς ἀπὸ τῆς πόλεως ταύτης
 φεύγετε εἰς τὴν ἄλλην». Διδασκαλία Χριστοῦ.

Ἔγνωτε πόσων ἀγαθῶν αἰτίον μοι γέγονε τὸ διωχθῆναι καὶ τίσι συν-
 αριθμεῖσθαι πεποιήκε καὶ ἐπὶ ποίαις ἐλπίσι βιοῦν; Ὡστε καθ' ἡ καὶ πρὸ
 390 εἶπον: πᾶς ὁ βουλόμενος ἀγαθὸν τι προᾶξι ἐν τῷδε τῷ βίῳ, πρὸς τὸ μέγε-
 θος τούτου ὀφείλει ἐκδέχεσθαι καὶ πειρασμὸν ἐπερχόμενον. Καὶ πᾶν μέγα
 κατόρθωμα πολλοῖς καὶ ποικίλοις συνέξενκται πειρασμοῖς. Καὶ μαρτυροῦσι
 252β βασιλεῖς καὶ στρατηγοὶ καὶ κυβερνήται καὶ γεωργοὶ καὶ ἔμποροι· μετὰ |
 μυρίων κατοροῦνται πειρασμῶν τοῦθ' ὅπερ λέγονται. Μάλιστα δὲ πάντων
 395 τὸδε συνίστησιν ὁ φύσει διδάσκαλος Ἰησοῦς Χριστός, μετὰ τὸ πᾶσαν πλη-
 ρῶσαι δικαιοσύνην, τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ νύκτας τοσαύτας πειραζόμενος
 ἅπαντα πειρασμὸν ἐν τῇ πανερῆμφ, ἡμῶν ὑπολιμπάνων ὑπογραμμὸν, ὡς
 προεῖρηται. Οὐδὲν οὖν ξένον οὐδὲ νεώτερον γέγονεν ἐπ' ἐμοί, ἀλλὰ τὸ σύν-
 400 ηθες καὶ ὁ τῶν γινομένων ἢ φύσις ἀπαραβάτως γίνεσθαι ἀπαιτεῖ. Πατρὶ γὰρ
 υἱὸς ἐπανίσταται καὶ μαθητῆς διδασκάλῳ ἐπιβουλεύει καὶ εὐεργέτην ὁ εὐερ-
 γηθεὶς κατορῶσαι ἐπείγεται. Καὶ ὁ δημῳδῆς δὲ λόγος συνήθει ὡς ᾠτινι
 ποιήσεις καλόν, κακὸν ἐκδεξαι παρ' αὐτοῦ εἰς ἀντάμειψιν. Εἰ γὰρ οὐδὲν
 253α ἄλλο ἀμάρτημα ἐν τῷ | οὐρανῷ γέγονεν εἰ μὴ φθόνος, καὶ αἰεὶ ἐπὶ τὰ καλὰ
 φθόνος, πῶς κάμοι μόνῳ σπεύδοντι μιμῆσασθαι τοὺς καλοὺς ἢ τὰ καλὰ κτή-
 405 σασθαι τὸν φθόνον οἷόν τε ἦν διαδοῦναι; Εἰ δὲ καὶ ὁ Κάϊν τὸν Ἄβελ ἐφό-
 νευσε καὶ Ἰακώβ Ἡσαῦ ἐνεκότει, καὶ τὸν πάγκαλον οἱ ἀδελφοὶ ἀπέδοντο
 καὶ αἰοιδὸς αἰοιδῷ φθονεῖ καὶ τέκτονα τέκτων ζηλοτυποῖ, καινὸν οὐδὲν εἰ
 καμὲ τὸ χαλεπὸν τοῦτο θηρίον, ὁ φθόνος, τῆς Κρήτης ἀπέωσε. Μᾶλλον δὲ

381 - 382 *Is.* 26,16. 382 *II Ti.* 3,12. 383-384 *Acta* 14,22.
 385 *Mat.* 5,10. 385-386 *Ino.* 15,20. 407 *Hesiod. Op. vs* 25.

402 ποιήσε(ς) (καλόν)... αὐ(τοῦ) supplevi.

τοῦναντίον ἅπαν, εἴπερ συνέβη, παράδοξον ἦν, φημί δὴ τὸ μὴ διωχθῆναί με
 410 πρὸ τοῦ φθόνου καὶ ταῦτα τὴν Κρήτην οἰκοῦντα. Ὅγε μὴν θέλων εἶναι
 καλὸς ἢ κτᾶσθαι τι τῶν καλῶν καὶ τιμίων, ἄνευ δὲ ζήλου καὶ φθόνου ἔχειν
 253β τοῦτο βουλόμενος, ὁμοίός ἐστιν ἀνθρώπῳ πλοῦτον καὶ κάλλλος, ἰσχὺν | καὶ
 φρόνησιν ἔχειν εὐφῆμῳ, μηδὲν δὲ περίβλεπτον ἑαυτὸν διὰ ταῦτα μηδὲ ζηλω-
 τὸν εἶναι θέλοντι, τοῦτο δὲ τῶν οὐκ ἐνδεχομένων ἐστίν. Ὡςπερ γὰρ τῷ
 415 σώματι ἔπεται ἡ σκιά δι' ἀκτίνος βαδίζοντι, οὕτω καὶ τῷ διὰ δόξης πορευο-
 μένῳ φθόνος ἀδιαστάτως ἀκολουθεῖ.

Πλὴν οὐκ ἐξορίαν ὑπέστην μόνον ὡς τισιν ἔδοξεν, ἀλλὰ σὺν ταύτῃ καὶ
 ὕβρεις ἀπείρους καὶ φρουρὰν καὶ νανάγιον καὶ πρὸς τοῦτοις ἐπτάμηνον
 κακουχίαν καὶ ἀπογύμνωσιν τῶν ἐμῶν καὶ θανάτους μυρίους, ἃ τῇ τοῦ
 420 Κυρίου χάριτι πάντα μετὰ χαρᾶς καὶ προθυμίας εὐχαρίστως ὑπέμεινα οὐδένα
 λαιδορήσας, οὐδὲ γογγύσας πρὸς τι συμβάν, οὐδενὸς κατενξάμενος. Καὶ νῦν
 ἡ ἐξορία αὕτη γέγονέ μοι ἐπάνοδος· ἡ φρουρὰ ἀντίστραπταί μοι εἰς πλατυ-
 254α σμόν· αἱ ὕβρεις | εἰς δόξαν κατέληξαν· τὸ νανάγιον εἰς ἀκύμαντον γαλήνην
 μετεποιήθη· ἡ κακουχία εἰς ἀνάπαισιν μετεβλήθη· εἰς πλουτισμὸν ἡ ἀπο-
 425 γύμνωσις ἤδη μετέπεσε· καὶ εἰς ζωὴν οἱ θάνατοι μετηλλάγησαν. Καὶ διὰ
 ταῦτα λοιπὸν πάντες οἱ διὰ Θεὸν ἀγαπῶντές με ὑπὲρ ἐμοῦ καὶ εὐφρανθήτε
 καὶ ἀγάλλεσθε. Καθὼς γάρ ἐστὶ λυτρωθῆναι κινδύνων ἐπὶ δεινότερα κολά-
 σει καὶ μείζονι, οὕτως ἐστὶν ἐμπεισεῖν πειρασμοῖς ἐπ' ὠφελείᾳ μελλούσῃ καὶ
 ἡμέραις ἀγαθαῖς. Καὶ ἄλλως δὲ ἐπ' ἐμοὶ δίκαιοι ἂν εἴητε χαίρειν, τοῦτο
 430 μὲν ὅτι ἐκ τῶν τῆς γῆς ἀβύσσων ἔρυσθεις τὸν αὐτὸν πάλιν ὑμῖν ἐξ ὑπαρχῆς
 πνέω ἀέρα, τὸν αὐτὸν βλέπω ἥλιον καὶ τὴν αὐτὴν διόλου ἀκολουθίαν συμ-
 254β ψάλλω πᾶσιν ὑμῖν. Τοῦτο δὲ ὅτι ἐξ ἀδιαφορίας εἰς τὸ | τῆς Θείας Σοφίας
 διδασκαλεῖον ὑπέστρεψα. Ἀπὸ κοσμικῶν κυμάτων εἰς ὄρμον προσωρμίσθη
 γαλήνιον καὶ ἐκ λειποταξίου εἰς τὴν ἀρίστην ἀφῆμαι στρατολογίαν· καὶ
 435 πρὸ γε τούτων ὅτι ἐν τοῖς διωγμοῖς χάριτε καὶ σκιρτήσατε· «ἡ λύπη ὑμῶν
 εἰς χαρὰν γενήσεται», φησὶν ὁ Κύριος, καὶ «θαροσεῖτε, ἐγὼ νενίκηκα τὸν
 κόσμον». Ἀκούετε τί φησὶν ὁ δεσπότης; «Θεὸς ὁ δικαίων, τίς ὁ κατακρί-
 νων; Κύριος ὁ ἐπιτάττων καὶ τίς προθύμως οὐχ ὑπακούσεται;»

Ἄλλ' ἴσως, ὅτι ἀδίκως τῶν τῆς Κρήτης καλῶν ἀπεστέρημαι, ἐλεοῦντές
 440 με τῆς τοσαύτης ζημίας οὐκ ἀπεικότως λυπεῖσθαι, φαίητε ἂν. Πρὸς ταῦτα
 γοῦν, εἴ τις ὑμῖν δύναμις, ἀποκρίνασθέ μοι πυνθανομένῳ. Πρῶτον τί ἐστὶ

411 *Mat. 10,23.* 435 *Ino. 16,20.* 436 *Ino. 16,33.*

411 (καὶ φθόνου) *supplevi.* 418 *ἀπείρους cod.* 427 *ἐπιδεινότερα cod.*
 428 *ὄντως cod.* 429 *ἡμέρας ἀγαθὰς cod.* 435 *χάριτε, φησὶν ὁ Κύριος, cod. quod*
 ego postscripti.

τοῦτο τὸ ἀδίκως ὁ λέγετε. Ἐπεὶ τὸ τῆς λύπης ἀφόρητον ἄρα συνίετε τοῦτο ἢ
 255α βούλεσθε καὶ τοῦθ' ὑμῖν τὸ ἀδίκως ἐρομηρευθῆναι; Σύνετε τοίνυν ὡς ἀδί-
 κως ἐστὶ κατακριθῆναι τὸν μὴ σφαλέντα, δικαίως ἐστὶ καταδικασθῆναι τὸν
 445 ἐπιτακίῳτα. Ποῖον οὖν τῶν δύο τούτων ἐπ' ἐμοὶ κρινομένῳ συμβῆναι βούλε-
 σθε; Ὡς ἔγωγε οἶμαι, τὸ πρῶτον ὅτι καὶ πάντες οἱ ἄγιοι ἀδίκως πεπόνθασι.
 Καθ' ὃ φασὶ καὶ Σωκράτην ἀδίκως θανεῖν ἀπαρόμενον, Ξανθίππης τῆς
 γυναικὸς κλαιούσης καὶ λεγούσης «ὦ Σώκρατες, πῶς ἀδίκως ἀποθνήσκεις»,
 ἐπιστραφέντα φάναι «σὺ δὲ ἐβούλον με δικαίως ἀποθανεῖν;» Οὐκοῦν τοῦτο
 450 κἄμοι μέγα πρὸς σωτηρίαν δικαίωμα τὸ ἀδίκως παθεῖν καὶ ὑμῖν πρὸς τὸ
 μὴ λυπεῖσθαι. Ἐπεὶ τὸ πάσχειν δικαίως πᾶσι κακούργοις ἐπόμενον ἔπειτα
 255β τὸ τῆς πόλεως εἰς ἔρημον ἐξοριζέσθαι βέλτιον ἢ τοῦναντίον; Ἐκ τῶν νήσων
 εἰς τὴν ἡπειρον ἢ ἐντεῦθεν ἐκεῖσε; Ὅπου τις ἐκ πολλοῦ διψᾷ καὶ προσμέ-
 νειν ἐφίεται ἢ ἔνθα δυσασεσιτεῖται καὶ ἀπαναίνεται; Εἰς τοὺς μισοῦντας καὶ
 455 φονῶντας ἢ τοὺς φιλοῦντας καὶ περὶ πλείστον τὴν ζωὴν αὐτοῦ τιθεμένους;
 Εἰς τὴν πατριίδα ἐκ τῆς ἀλλοτρίας ἢ εἰς ἀλλοδαπὴν ἐκ τῆς ἐνεγκαμένης; Εἰς
 τὴν πόλεων Πόλιν ἢ εἰς χωρίον ἀνώνυμον; Προδότης καὶ παιδίους μὴ τι γε
 ἀνδράσιν ἢ αἰρετέα ἐν τούτοις μερίς, εἰ μὴ τις ἐκστατικὸς ἢ καὶ σφόδρα
 τέως φιλόνομος. Πάλιν ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ πολυτρόπως δοξάζεσθαι,
 460 σοφοῖς συνοικεῖν διὰ βίου, ἢ ἀγρόταις διόλου συνομιλεῖν βέλτιον, κηρύττοντα
 τὴν ἀλήθειαν; Τόπον ἅπαξ ἐκ τόπου ἀμείψασθαι ἢ ταύτην οἰγῶντα ἐφ' ἐνὶ
 256α τόπῳ σήπεσθαι; Ἐπεὶ Χριστοῦ ἀτιμάζεσθαι καὶ φέρειν ἀσμένως πρὸς
 τὴν ἁμαρτίαν μέχρις αἵματος ἀνθιστάμενον, ἢ ταῖς τῶν πολλῶν ὀρέξεσιν ὑπο-
 κύψαντα ἐπαινεῖσθαι ψεκτικῶς καὶ εἰκῆ; τούτων αὐτὸς γοῦν τὰ μείζω καὶ
 465 κρείττονα, οἷς λόγοις οἶδε τὸ θεῖον εὐρών, χαίρω ἐπιεικῶς. Ταύτη τοι καὶ
 ὑμῖν συμβουλεύω μηκέτι λυπεῖσθαι. Οἶδα τοὺς ὁδουμοὺς ὑμῶν, καὶ τοὺς
 ὄχετοὺς τῶν δακρυῶν οὕτως ἐπίσταμαι, ὡς ἂν εἰ συμπαρήμην ἐκάστῳ ὑμῶν.
 Ἄλλ' ἄχρι τούτου, μὴ περαιτέρω. Ἐπὶ ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν, μὴ ἐπ' ἐμὲ
 κλαίετε.
 470 Ἄλλ' ὑμῶν μὲν ὑπερβαλλόντως τὸ πάθος τῆς λύπης ἀψάμενον οἰμωγῶν
 μέχρι καὶ δακρυῶν ἐχώρησε, λογιζομένων πῶς πάντων εὐπραγούντων μόνος
 256β δεινὰ πέπονθα. Ἐμοῦ δὲ μέσης | καρδίας καὶ μυελῶν καὶ ἄρμων ἕτερον ἄπτε-
 ται πάθος, τὴν ὁσονούτω φθάνουσαν ἡμέραν τῆς κρίσεως μεμνημένον καὶ τοὺς
 ἐν αὐτῇ παρῴσιασθησομένους ἄγιους ἐνθυμουμένον. Πῶς, οἱ μὲν καὶ τῶν

447 - 449 *Diogen. Laert. II, 34.* 468 *Lu. 23,28.*

451 κακούργ(οις)...(τὸ τῆς) πόλεως *supplevi.* 463 ἀνθισταμένην *cod.* 481 (κό)-
 ραι... δέκα(των) *supplevi.*

475 ἀδχένων τομάς, οἱ δὲ τὰς τῶν μελῶν ἀφαιρέσεις, οἱ δὲ τὰς μαστιγώσεις τοῦ
 σώματος, οἱ δὲ καὶ τῶν οἰκείων αἱμάτων ἐκχύσεις, οἱ δὲ τοὺς αἰσχίστους καὶ
 βιαίους θανάτους· καὶ πάνθ' ὅσα διὰ Θεὸν ἐκαρτέρησαν εἰς ἴδιον ἔπαινον καὶ
 στεφάνων ἀμοιβὴν ἐπιδείξονται. Ἐγὼ δ' ὁ ῥάθυμος πάντη, οὐδὲν μὲν ἔχω
 τοιοῦτον ἐνδείξασθαι, ἃ δὲ παροξύνων τὸν ἀπαθῆ ἰεργασάμην, μυρία. Οἷμοι
 480 πόση ἔσται κατηγορία μοι τότε. Πόση αἰσχύνῃ, πόση κατάκρισις, ἡνίκα τρυφε-
 257^α ρευόμεναι κόραι καὶ οὐπω τὸν δέκατον χρόνον ἀμίψασαι, τῷ Χριστῷ | παρα-
 στήσονται μετὰ παιδῶν τῶν λαμπάδων· ὅτι ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἀνδρι-
 κώτατα μέχρις αἵματος ἔστησαν. Αὐτὸς δ' ὑπερβὰς τὰ πενήτηκοντα ἔτη, σπου-
 δαῖον οὐδὲν οὐδὲ γενναῖον ἐπιδείξασθαι ἴσχυσα. Μωϋσῆς ὁ θεόπτης ἐλιθά-
 485 σθη πρὸς τῶν Ἑβραίων. Ὁ Ἡσαΐας ξυλίνῳ πρίονι πέπρισται. Ὁ Ἱερεμίας
 ἐν λάκκῳ βορβόρου ἀπέρριπται. Ὁ κορυφαῖος τῶν ἀποστόλων κατὰ κεφαλῆς
 ἔσταυρώθη. Ὁ τε πρωτόκλητος αὐτῶν ἀντιστρόφως ἑσταύρωται. Ὁ τῆς οἰκου-
 μένης διδάσκαλος Παῦλος τὴν κεφαλὴν ἀπετιμήθη. Βαρθολομαῖος ὁ θεῖος
 τὸ δέσμα ἅπαν ἀφήρηται. Καὶ ἄλλος ἅγιος ἄλλῳ τινι τρόπῳ τοῦ ζῆν ἀπηλ-
 490 λάγη. Καὶ πάντες οἱ ἅγιοι οἱ μυρίων κόσμων ἀντάξιοι καὶ μαρτυρικὸν βίον
 257^β ἔζησαν καὶ ἀθλητικῶς | τὸν βίον κατέλευσαν. Ἐγὼ δὲ μυρίους ὀφείλων θανά-
 τους, ἐν ἀνέσει καὶ δόξῃ τὸν βίον παρέρχομαι. Πόθεν οὖν σχῶ μικρὰν παθ-
 ῶσίαν; πόθεν ἔσται μοι ἔλεος; Τί, μὴ λέγω τι μείζον, τί γένομαι θταν ὁ
 γλυκύτατος Ἰησοῦς καὶ Θεὸς μου, οἷα κριτῆς φοβερός, ἐπὶ μετεώρου τοῦ
 495 θρόνου καθήμενος, τὴν ἰδίαν πλευρὰν ὠρογμένην τῇ λόγῃ καὶ τὰς ἑαυτοῦ
 ἡμαγμένας παλάμας ἐπιδείξει ἐκεῖθεν, ἃς δι' ἐμὲ ἐν σταυρῷ καὶ τὴν ἐμὴν
 ἁμαρτίαν καθήμαξεν; Αὐτὸς δὲ μηδὲ ῥάπισμα ἢ ἔμπυσμα ἐν ὑπὲρ αὐτοῦ
 ὑπομείνας ἐπιδείξει δυνήσομαι. Ὁφελον οὖν κατ' ἐκείνην τὴν νύκτα, καθ' ἣν
 499 τῆς νῆος ἐπέβην ἀναγόμενος ἐκ τῆς Κρήτης, τῷ βυθῷ τῆς θαλάσσης πρὸ τῶν
 258^α διωξάντων παρεδιδόμεν. Εἴθε δηλητηρίῳ πρὸς αὐτῶν ἢ ξίφει τὸ | ζῆν ἀφη-
 ρούμεν. Οὕτω γὰρ ἂν εὐθὺς τῷ τοῦ Θεοῦ προσώπῳ ἐμφανιζόμενος [οὕτω],
 μικροῦ ἔλεους ἐτύγχανον. Ὅς, τό γε νῦν ἔχον, τῶν μεγίστων ἀστοχῆσας
 ἐλπίδων, ὀδυνηρὸν ἔλκω βίον καὶ ἄχαριν. Ὡ πρὸ πόσων ἐπιαιτῶν τῇ
 μελέτῃ ταύτῃ ἐνησχολούμεν, ποσάκις ὑπὲρ τούτου τὸ θεῖον ἠνώχλησα,
 505 «Κύριε» λέγων «καὶ Θεὲ τῆς ζωῆς μου, ὡς οἶδας προξένησόν μοι τὸ ζῆν
 ἐν σοί, καὶ ὡς δύνασαι δυνάμωσόν με ἀποθανεῖν ὑπὲρ σοῦ. Ἡ δ' οὖν λάβε
 ἀπ' ἐμοῦ τὴν ψυχὴν μου, ὅτι οὐκ εἰμὶ ζωῆς ἄξιος». Ὡ μακαρίων ἐννοιῶν,
 ἄσπερο κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνην ἐν ἑμαυτῷ ἔστρεφον, προσδόκιμον ἔχων τὸν
 509 θάνατον. Ὡ, χαρᾶς ἀνεκφράστου καὶ χρηστῶν ἐνθυμήσεων! Αὔριον γὰρ

483-484 σπουδαῖον οὐδὲν οὐδὲ ita codex; forsitan, σπουδαῖον οὐδόν, οὐδὲν
 quod alibi Vulgaris Eug. edidit. 485 πρὸ cod. 490 (οἱ ἅγιοι)... (ἀν)τάξιοι καὶ
 μαρτυρι(κὸν βίον) supplevi. 493 τίς γένομαι cod. 500 παρεδιδόμεν cod. 506 εἰ
 δ' οὖν cod. 508 ἔτρεξον cod.

258β ἔλεγον τῷ Χριστῷ παραστήσομαι. Αὐριον ὄφρομαι | τὸ ἀθέατον κάλλος. Ἦδη,
 νῦν ὁσονούπω, σωθήσομαι. Νῦν ἐρῶ τῷ Κυρίῳ «Ἴδου διὰ τὸν σὸν νόμον
 θανάτου καὶ ἀπὸς πείραν ἔλαβον». Ἀλλά, κρίμασιν ἀδρόητοις, τοῦ τυχεῖν
 μὲν τοῦ τοιούτου τέλους ἀπέτυχον, τοῦ Χριστοῦ δὲ τῇ χάριτι, τοῦ τῆς προαι-
 515 ὄρεσεως μισθοῦ οὐδαμῶς. Πανταχοῦ γὰρ καὶ ἡ γνώμη, ὡς τοῖς ἀγίοις δοκεῖ,
 ὅταν ἀπηροισμένη ἦ, δλόκληρον λαμβάνει τὸν στέφανον.

Ἐορᾶτε ὅσον ἀπείχον καὶ ἔτι διέστηκα τῆς ὑμῶν διαθέσεως. Ὑμεῖς μὲν
 γὰρ καὶ ζῆν με παρ' ὑμῖν καὶ τιμᾶσθαι ἐβούλεσθε. Αὐτὸς δ' ὡς τῆς οὐρα-
 νίου βασιλείας ἐκπεσὼν, τὸ μὴ φθάσαι τότε θανεῖν ἠγῆμαι, καὶ εἰσέτι,
 519 τοῦδε χάριν διαμένω περίλυπος. Εἰ δὲ διὰ τὴν ἐκ τῶν λόγων προσγενομένην
 259α ὠφέλειαν, πρόσωπον | πρὸς πρόσωπον ἀλλήλους ἐνοροῶμεν καὶ καταμανθάνο-
 μεν τὰ πρῶην κεκρυμμένα, παρασκευάζεσθε γοῦν, ὡς ἤδη παρήγγειλα, ἵνα
 καὶ ζῶντες ἐνταῦθα καὶ μεταστάντες ἐντεῦθεν καὶ ἀναστάντες ἐν Κρίσει,
 ἀλλήλων ὦμεν ἀχώριστοι καὶ Θεοῦ. Ἰστασθε στερόδοι ἐν τῇ πίστει. Φοβεῖσθε
 τὸν Κύριον. Τῆς ἐλεημοσύνης ἐπιμελεῖσθε. Ἐργῶ ἀλλήλους εἰς ἀγαθὸν ἀγα-
 525 πᾶτε καὶ μνημονεύοντες τῆς ἐμῆς ψυχῆς ἐν ταῖς προσευχαῖς. Τοῖς τὰς συν-
 εισάκτους ἔχουσι μὴ συγκοινωνεῖτε· ὅτι δεῖ καὶ θεοστυγοῦς ζωῆς οὕτως ἀπέ-
 χεσθαι, ὡς θεαρέστου βίου ἐπιμελεῖσθαι. Μὴ λάθωμεν ἐαντοῖς περιπί-
 πτοντες. Οὕτω γὰρ ποιοῦντες, τῆς αἰωνίου ζωῆς ἐπιτύχοιτε. Ὑψαίνοιτε ἐν
 πνεύματι. Ἐροῶσθε ἐν Χριστῷ.

530

Μνησθείη τῆς
 ἀγάπης ὑμῶν
 ὁ Θεός.